

Rizgarî'nin sosyalist hareket ve Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesindeki yeri üzerine bir deneme

Recep Maraşlı

Ülkemizin, toplumumuzun oldukça dinamik bir siyasal yaşamı var. Son otuz yıl içerisinde gerek sosyalist siyasal mücadele ve gerekse ulusal kurtuluş hareketi alanında pek çok örgütsel yapı, hareket veya akım ortaya çıktı, gelişti, güçlendi veya zayıflayıp sahneden çekildi. Kimi zaman oldu ki ideolojik ve siyasal bölünmelerin hızı içinde, kimin, neden, nasıl birbirinden ayrıldığı tanınmaz hale geldi. Günümüzde bunların bir kısmı hem ideolojik hem örgütsel yapılar olarak transformasyona uğramış durumdadır; bir kısmı gelenek ve iddialarını sürdürme çabası vermekle birlikte krizlerini aşabilmiş değil; bir kısmı ise artık kimse tarafından hatırlanmıyor bile...

70'li yıllardan 2000'lere uzanan bu yoğun siyasal hareketlilik içerisinde çeşitli roller üstlenen bu yapıların irdelenmesi, hem bugünü açıklamaya yarayacak önemli veriler sunabilir, hem de sosyalist hareketin küresel ölçekteki siyasal ve örgütsel krizlerinin aşılması bakımından bu deneyimlerden yararlanılabilir.

70'li yılların sonuna doğru *Rizgarî*(1) dergisi etrafında kümelenen; 80'li yıllarda "Kürdistan Komünist Partisi İnşa Örgütü" [KKP-İÖ] olarak; 90'yıllarda ise "PRK/Rizgarî"(2) adıyla ve programını yenilemiş olarak devam eden siyasal hareket ve örgütlenmenin incelenmesi de bu bağlamda yararlı veriler sunabilir.

Kürt ulusal demokratik hareketini sadece PKK veya onun yasal düzeyde temsilciliğini yapan partilerden ibaret zanneden, ondan öncesini ve onun dışındaki

yapılanmaları bilmeyen günümüz kuşakları için de bir tarihsel ilgi uyandırabilir.

Bu makale bir “Parti Tarihi” anlatma çabası olmaktan özellikle kaçınacaktır. “*Parti Tarihi*” kavramı sosyalist literatürde, bürokrasilerin “resmi tarih, resmi ideoloji” oluşturma süreçlerini anımsatan netameli bir içerik taşıyor. Sonraki yıllarda eğer iktidara gelme ve iktidarda kalma başarlarsa “Parti Tarihleri” dogmalarla tahkim edilmiş resmi tarihlerin temel taşı olmaktadır.

Kuruluşu da dâhil olmak üzere Rizgarî hareketinin içinde olan biriyim. Örgütün çeşitli kademelerinde ve sorumluluk mevkilerinde görev yaptım. Kendi siyasi hareketi veya örgütü hakkında tarihsel bir metin denemeye kalkışmanın birçok risk taşıdığına farkındayım. Kendi kişisel tarihimin de çok büyük bir bölümünü kapsayan bu süreçle ilgili olarak arama nesnel bir mesafe koymak oldukça zor olabilir. Daha başından okuyucuyu bu yanıyla uyarmakta fayda görüyorum.

Yine de böyle bir metin için beni cesaretlendiren şeyler de var: İlki, şu anda ve yaklaşık 7-8 yıldır örgütün dışındayım; örgütsel bir konumu savunmak ve sürdürmek adına düşülebilecek yanlılıktan, duygusallıktan kaçınmak için epeyce bir mesafe kazandığımı düşünüyorum. Diğeri ise bizi ne kadar acıtırsa acıtsın nesnel bilgiye olan saygıma güveniyorum. Tabi yine de okuyucu bu satırların kendisini de anlatan birine ait olduğunu sürekli hatırd tutmalıdır derim.

“Önce” Neler Vardı?

Yakın dönem Kürdistan tarihi söz konusu olduğunda bunun hemen hemen “PKK ile bağlantılı bir tarih” olarak ele alındığı birçok metin bulunuyor. Bu metinlerin ortak noktalarından biri de “PKK’nin öncesi” bulunmadığıdır. “Öncesizlik” iddiaları hem Kürdistan gerçekliğine, hem de tarihin mantığına aykırıdır. Hiçbir olgu tarihe “vahiy” yoluyla girmez... Her şeyin mutlaka kendisini var eden bir öncesi, önkoşulları vardır ve bir “sonrası” da olacaktır. Ve yine her olgunun kendisini diğerlerinden, öncekilerden/sonrakilerden ayırt eden niteliksel özellikleri vardır.

Yakın tarihimizi tanımlamak için ne Rizgarî'yi ne PKK'yi ne de bir başkasını "milat" almaya ihtiyaç yoktur. "Önce neler vardı?" diye sorarken herhangi bir tarihten gidebildiğimiz kadar geriye gidebiliriz. Sadece belirli bir örgütsel yapı ve onunla bağlantılı olarak tarihi izah etmeye çalışmak bir yana, coğrafyamızın çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli heterojen toplumsal yapısı, süreçlerin sadece tek bir etnik çatışma çerçevesinde anlaşılamayacağını ortaya koyar. Bu vizyona fetih, işgal, çöreklenme ve yurt edinme süreçleri de dâhil olmak üzere çok yönlü siyasal çatışmaları ve sınıf mücadelelerini de eklemek gereklidir.

Ermeni tarihi bilinmeden Kürt tarihinin, Süryani tarihi bilinmeden Ermeni tarihinin, Yunan tarihi bilinmeden Ön Asya'nın ve bütün bunlar bilinmeden de Türk egemenliği tarihinin anlaşılamayacağını düşünüyorum. Bir diğerini ihmal eden, görmezden gelen veya sadece "düşman", "öteki" kategorisinde ele alan yazımların sürecin bütününün görülmesini engelleyeceğini düşünüyorum.

Söz gelimi 70'li yıllarda "sosyalist mücadele" ile "ulusal kurtuluş" mücadelesinin ilişkileri konusunda, onların sınıfsal önderlikleri ve tabanlarının eğilimleri arasındaki ilişkileri tartışırken Ermeni Taşnak ve Hınçak partilerinin pratiğinden tamamen habersiz oluşumuzun ne denli büyük bir eksiklik olduğunun çok sonra farkına vardım. Gerilla mücadelesinin "kırlardan kentlere doğru" mu yoksa "kentlerden kırlara doğru" mu yapılacağı, silahlı mücadelenin siyaseti hangi açılardan beslediği veya sıkıştırdığı konularını tartışırken; Latin Amerika, Asya veya Afrika'dan harıl harıl modeller ararken; aynı devlet aygıtına karşı mücadele etmiş, aynı topraklarda ve aynı toplumsal doku üzerinde gelişmiş olan "Balkan komitacılığı" veya "Ermeni fedai örgütlenmeleri"nden hiçbir haberimizin olmayışı gerçekten traji-komik bir durumdur. Halbuki bu bilgiler ve belirlenimlerin bilincinde olmak bir çok şeyin tekrarından, yanıltıcılığından, tuzaklarından bizi koruyabilirdi.

Türk Solunun da kendi tarihini "Mustafa Suphi ve yoldaşları" efsanesinden geri götürmeyip, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki birçok modern düşünce akımının gelişmesine öncülük etmiş Rum, Ermeni, Bulgar birçok yerli halkın aydınlarını ve örgütlenmelerini es geçmiş olması da benzer bir "öncesizlik" hastalığına işaret ediyor.

Feodal Direnmeler

Kürt halkı “silahı”, “isyanı” ve “dağları” hep sevmiştir. Kürdistan tarihi silahlı direnişler, isyanlar ve katliamlarla doludur. Resmi tarih bunların tümünü birden “ayaklanma”/“isyan” olarak tanımlar. Kürt tarihçi ve politik yapıları ise tuttıkları pozisyonlara göre; eğer Kürtlerin sürekli bir savaşım içinde oldukları ve hiç boyun eğmedikleri iddiasındaysalar hepsini “isyan, başkaldırı” veya “serhıldan” olarak; eğer Kürtlerin sürekli ezildikleri ve zulme uğradıklarını savunacaklarsa hepsini “direnme” veya “katliam” olarak tanımlama eğilimindedirler. Aradaki önemli tanım ve nitelik farkları çoğunlukla propaganda ve ajitasyon diline kurban gitmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat sürecinde, 1500'lü yıllardan o zamana kadar özerk bir yaşam sürdürmüş olan Kürt Beyliklerini merkezi otoriteye bağlamak için yürüttüğü birçok askeri sefer vardır. Bunların bazıları başarılı, birçoğu ise başarısız olmuştur. Tüm 19. yüzyıl boyunca (1806-1878) meydana gelen bu çatışmaları Kürt siyasi tarihi açısından feodal nitelikli direnmeler dönemi olarak tanımlamak mümkündür.

Osmanlı Merkezi Otoritesiyle İttifak

“Bavê Kurdan”(3) Sultan Abdülhamit ise kendi iktidarı döneminde (1878-1908) farklı bir politika izleyerek Kürt beyliklerini yeniden kazanma yoluna gitti. Onların yerel otoritelerini güçlendirdi; “Hamidiye Alayları” adı verilen özel birlikler oluşturarak hem gelişen Ermeni ulusalcılığını engellemeyi, hem de aşiretlerin merkezi otoriteye daha güçlü bağlanmalarını amaçladı. Osmanlı yapısını korumak için yerli Hıristiyan halkları öteleyen bir İslam eksenini oluşturmaya çabalıyordu.

Kürt egemen sınıfları ile Osmanlı yönetici sınıfı arasındaki bu ittifak, İttihat ve Terakki döneminde devam etti. Kemalist iktidar, 1919-23 döneminde Osmanlı topraklarının Türk ulus devletine çevrilmesi sürecinde de bu ittifaktan yararlandı. Bu zaman aralığında çeşitli Kürt örgütlenmeleri ortaya çıkmış, kültürel talepler

dile getirilmeye başlanmışsa da merkezi otorite ile bir çatışma değil bir uyum arayışı söz konusudur. Kaldı ki, Osmanlı devleti Ermeni ve Süryanilerin tasfiyesinde bu ittifaka yaslandığı gibi Simko hareketini Asurilere ve İran'a, Berzenci hareketini ise İngiltere'ye karşı desteklemekteydi.

Kürt aydınlarının, ulusal örgütlenmelerin(4) ve bazı feodal önderliklerin merkezi otorite ile kopuşmaya başlamaları Türk ulus devletinin kurulmaya başlamasıyla birlikte söz konusu olmuş; çatışmalar, direnme ve isyanlar bu süreçle birlikte ortaya çıkmıştır.

Ulusal Başkaldırı ve Direnmeler

Modern anlamda talepleri ve duruşu itibariyle ulusal nitelikleri olan ilk Kürt isyanı 1919-21 Koçgiri hareketidir diyebiliriz.(5) Koçgiri bölgesindeki Zaza ve Alevi Kürt aşiretler 1919-22 yılları arasında Kemalist Ankara hükümetine karşı savaşarak, ulusal haklarının tanınmasını talep ettiler. Hareket iç bölünme ve yeterli destek görmemesi nedeniyle yenilgiye uğradı. Dersim'deki Kürt aşiretlerin önderleri sonuçta Ankara hükümetini desteklediler

1925"Şeyh Said ayaklanması", özünde "**Azadî**" örgütü tarafından hazırlanmış geniş ölçekli bir ulusal isyan hareketiydi. Örgütsel bağları ve önderliğinden kopartılarak erken "patlaması" sağlanmış; isyan direnişe, direniş de yenilgi ve katliama "tedip ve tenkil" e dönüşmüştür.

Aralarında Osmanlı ordusunda görev yapan Kürt kökenli subayların da bulunduğu, Kürt aydın ve yerel önderlerince kurulan Azadî Cemiyeti (Hizbê Azadîya Kurdistan), Ankara hükümetini Kürt ulusal haklarını tanımaya zorlamak için genel bir hareket planladı ise de hazırlıkların istihbaratını alan hükümet Cibranlı Halit Bey gibi hareketin önde gelen isimlerini tutuklamaya başladı.(6) Bunun üzerine 1924 yılında Beytüşşebap'ta Nasturilere karşı yok etme hareketi yürüten ordu birliklerindeki aralarında General İhsan Nuri'nin de bulunduğu Kürt subaylar isyan ederek dağa çıktılar.(7)

Önderleri dağıtılmış olmasına rağmen isyan bölgesini ele geçirmek isteyen hükümet birlikleri ile isyancı aşiretler arasında çatışmalar oldu.**(8)** 1925'te Piran'da başlayan isyan sonucu Kürt birlikleri Elazığ ve Diyarbakir başta olmak üzere birçok kent ve kasabayı ele geçirdiler. Ne var ki sonuçta Türk ordu birlikleri kanlı biçimde isyanı bastırdı. Harekâtın önde gelen isimlerinden Şeyh Said'le beraber 49 kişi "İstiklâl Mahkemeleri"nde yargılanarak idam edildiler. İsyan bölgesindeki birçok aşiret batı bölgelerine sürüldü.**(9)**

1927 Ağrı, "**Xoybûn**"**(10)** cemiyetinin örgütlediği, bir ulusal ayaklanmadır. Sınır ötesine çekilmiş olan direnişçi ulusal önderler tarafından kurulan ve Ermeni hareketiyle de ittifak kurmaya çalışan "Xoybûn" Örgütü 1927'den başlamak üzere Ağrı bölgesinde geniş çaplı bir ulusal hareket örgütlemeye çalıştı. Ağrı Dağı civarında "Ararat Cumhuriyeti" adıyla bağımsız bir yönetim kurulduğu ilan edildi. Ordu birlikleriyle birçok çatışmalar meydana geldi. Türk hükümeti Zilan, Oramar, Tendürek gibi yörelerde kitle katliamları gerçekleştirerek hareketi engellemeye çalıştı. Türk ordusu Ağrı'ya yönelik 3. harekâtında İran devletiyle yapılan antlaşmalardan da yararlanarak isyanı bastırdı. Burada birçok kitle katliamı yapıldı ve isyancı aşiretler batı bölgelerine sürgün edildi.**(11)**

1938 Dersim'de ise herhangi bir ayaklanma söz konusu değildir. Türk Devleti son olarak Osmanlı döneminden beri özerk bir bölge olarak varlığını koruyan Dersim'e gözlerini dikmişti. Dağlık bir arazi olması dışarıdan girilmesini engelleyen bu bölge yüzyıllarca özgün etnik kültürel yapısını korumuştur. Devlet "Şark Islahat Planı" adı altında bölgeyi tümüyle etnik arındırma sürecine tabi tutmak istiyordu. 1935 yılında "Tunceli Kanunu" adıyla özel bir yasa çıkarıldı. Dersim'in üzerine askeri operasyonlar düzenlendi. Dersim aşiretleri 1937-38'de bir yıldan fazla bu saldırılara karşı direndilerse de, devletin kitle katliamlarına yönelmesi sonucu direniş kırıldı. Ordu mağaralara sığınan sivil halka karşı zehirli gaz kullanmış, sivil yerleşimleri havadan bombardıman etmişti.**(12)** 90 bin kişinin hayatını kaybettiği Dersim'i "tedip ve tenkil harekâtı" bir jenosittir.**(13)**

Bunlar dışında Türk resmi tarihinin iddia ettiği tüm "isyân" ve "ayaklanmalar" özünde Kürdistan'ı yeniden işgal etme politikaları sonucu lokal alanlarda yaşanmış olan direnmeler veya düpedüz katliam hareketleridir.

O halde sorun, Kürt ulusunun “silaha sarılmadığı” ve “isyan etmediği/direnmediği”nde değil, bu isyanların neden bu kadar çabuk söndürülebildiğindedir. Birçok çevresel faktörle birlikte belirleyici olan önderlik ve örgütlenme sorunudur.

Doğu’da ve Güney’de...

Doğu ve Güney Kürdistan’da sürekli bir askeri örgütlenme ve silahlı mücadele olagelmıştır. “Peşmerge” bu sürecin temel bir öznesidir.

1943’te Irak yönetimine karşı isyan eden Barzaniler, İngilizlerin desteğini alan Irak ordusu tarafından bastırılınca, Mustafa Barzani, önderliğinde 10 bin kişiyle birlikte Kasım 1945’te İran’a sığındılar. Burada KOMELA(14) örgütünün Irak Kürdistanı’ndaki kolu olarak Rizgarî örgütünü kurdular. 1939’da Şeyh Mahmut Berzenci’nin yardımcısı Refik Hilmi öncülüğünde Süleymaniye’de kurulan ve KOMELA ile işbirliği antlaşması yapmış olan Hêwî örgütü de kendisini feshederek Rizgarî’ye katıldı.

Ağustos 1944 yılında diğer bir Kürt örgütü olan Hêvi ile Dılanbar Dağı’nda Peymana Sêsinor anlaşması (“Üç Sınır” anlaşması) imzalandı. Kürdistan haritası ve bayrağı belirlendi. Bu anlaşma Türkiye-İran ve Irak devletlerinin sınırlarının birleştiği noktada ve bu devletlerin Kürdistan üzerindeki egemenliğine karşı Kürt ulusal mutabakatını kararlaştırdığı için Kürt özgürlük mücadelesi açısından önemli bir yer teşkil eder.

Ekim 1945’te adını Kürdistan Demokratik Partisi-İran (KDP-İ) (Partîya Demoqratî Kurdistan -Îran) olarak değiştiren parti, II. Dünya Savaşı sonrasında İran’daki rejim değişikliği mücadelesinde ve 1946’da Mahabad Kürt Cumhuriyeti’nin kuruluşunda aktif rol aldı.(15)

II. Dünya Savaşı sonrasında konjonktüründe Doğu Kürdistan’da Mahabad’da

kurulan Kürt Cumhuriyeti sadece 11 ay yaşayabildi. 1946 yılının sonunda İran birliklerince işgal edildi. Cumhurbaşkanı Qadi Mihamedve arkadaşları idam edildiler. 1942 yılından beri çeşitli Kürt komitelerinin etkin olduğu ve yerel iktidarlar oluşturduğu Mahabad bölgesinde 1945 yılında kısa süreli de olsa bağımsız bir Kürdistan devleti kurulmuş olması Kürt kültürünün gelişimi ve Kürt özgürlük mücadelesi açısından önemli bir noktadır.

Yakın Kürdistan tarihinin en etkili Kürt liderlerinden biri olan Barzani, Mahabad Cumhuriyetinin yıkılması ardından silahlı gruplarıyla beraber o dönemki SSCB'ye sığınarak 10 yıl burada kaldı. 1958 yılında Irak'ta Emir Faysal yönetiminin General Abdüssalam Arif tarafından devrilmesi ardından Kürdistan'a dönerek yeni yönetime Irak'ta demokratik bir rejim ve federasyon kurulması için destek verdi.

Ancak BAAS yönetimleri Kürdistan'a vermeyi taahhüt ettikleri özerklik vaatlerini yerine getirmeyince PDK**(16)**, 1961 yılında merkezi yönetime karşı silahlı mücadele başlattı. Kısa sürede Irak'ın kuzeyinde bulunan Kürdistan bölgesinin tümüne egemen oldu. 1970 yılına kadar çeşitli ateşkesle birlikte aralıksız süren mücadele bu tarihte BAAS yönetimiyle "Kürdistan'a otonomi" antlaşması imzalanması üzerine sona erdi. Ne var ki antlaşma 3 yıl boyunca sürüncemede kalınca 1973 yılında savaş yeniden başladı.

Bu savaşta PDK bazı ödünler karşılığında İran yönetimi tarafından desteklenmekteydi. 1975 yılında İran ve Irak Cezayir Antlaşması ile aralarındaki sorunları çözünce, İran yönetimi desteğini çekti ve PDK ağır bir yenilgiye uğrayarak, ülke dışına çekilmek zorunda kaldı.**(17)**

1975 yenilgisi sonrasında Irak Kürdistan Demokrat Partisi'ndeki bölünme derinleşti. Baba Barzani'nin ABD'de ölümü, Talabani önderliğindeki YNK'nin**(18)** güç kazanmasıyla iki örgüt arasında "Brakuji"**(19)** denilen çatışmalar yaşandı.

Keza Doğu Kürdistan'da da İKDP**(20)** ve Komala**(21)** vb. örgütler, İran sömürgeciliğine karşı sürekli mücadele içinde oldular. 1970'lerdeki Şahlık

rejimine karşı devrimci hareketlerin birçoğu, Kürtlere ve Kürtlerin hak taleplerine olumlu yaklaşmaktaydılar. Kürtler de 1979'da Şahlık rejiminin devrilmesinde etkin rol oynadılar, İran-Irak savaşı dönemine kadar Dr.A.Qasımlo önderliğinde özerk bir bölge yarattılar. Ne var ki, Humeyni rejimi Kürdistan'a bu kez "İslami sömürgeciliği" dayattı.

Bu yapılanmaların nitelikleri ve zaafı kuşkusuz ayrı bir yazı konusudur.

Silahlı isyanların, direnmelerin, sürekli bastırılmaları, yenilgi almaları ve başarısız kalmalarında içteki yapısal özellikler kadar dış faktörleri de küçümsememek gerekir. 1. ve 2. Emperyalist Paylaşım savaşlarından sonra Ortadoğu'da kurulmuş olan siyasi statükolar, sürekli olarak Kürt halkının özgür bir toplum olarak örgütlenmesini engellemiştir. Emperyalist güçler, uluslararası kurum ve kuruluşlar, bu statükoyu hep korudukları gibi; iki kutuplu dünya düzeninde de "Sosyalist Doğu Bloku" da bu statükoyu koruyan politikalar yürüttü. Dolayısıyla Kürt halkının ulusal talepleri desteklenmediği gibi, sömürgeci devletlerin saldırıları karşısında da korumasız kaldılar.

Kuzey'de Olanlar: Doğu Mitingleri'nden DDKO'lara

1938 Dersim jenosidinden sonra Kuzey Kürdistan'da Kemalist rejim ulusal mücadelenin üzerine adeta beton dökmüş gibiydi. İçten içe yanan yurtseverlik ateşine rağmen, Kürdistan tamamen susturulmuş, teslim alınmıştı.

1950'li yılların sonlarına doğru Kürt aydınları arasında ilk kıpırdanışlar görüldü. Güney'de Barzani hareketinin yarattığı coşku ile buraya bağlı yerel örgütlenmeler filizlendi. 1959'da İstanbul'da ağırlığını Kürt öğrencilerinin oluşturduğu 49 Kürt aydınının tutuklanması (49'lar Olayı), Demokrat Parti'nin Kürt hareketinin canlanma tehlikesine karşı Kürt aydınlarına karşı sindirme operasyonuydu.

1960 Askeri darbesi, muhalif bütün gazetecileri ve tutukluları serbest bırakırken

onlar Harbiye hücrelerinde kalmaya devam etti.(22) Üstelik “Kürt tehlikesi”ne daha da önem vererek, birçok aşiret liderini Sivas’ta bir toplama kampına kapamayı da ihmal etmemişlerdi.

1961 Anayasası’nın getirdiği yeni olanaklar içinde Kürt aydınları da hareketlenir; görülür! Yayın düzeyinde çabalar gözükür. “Dicle-Fırat”, “İleri-Yurt”, “Dicle Kaynağı” ve “Deng” gibi yayınlar örnek verilebilir.

Ardından siyasi örgütlenmeler gündeme geldi. 1965’de Av. **Faik Bucak** öncülüğünde kurulan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi kısa süre sonra önder kadrolardan Dr.**Sait Kırmızıtoprak** (Şivan) ve **Sait Elçi** arasındaki çelişmeler nedeniyle “sağ” ve “sol” olarak ikiye bölündü. TKDP ve T-KDP arasındaki mücadele, siyasal-fiziki tasfiyeye yöneldi. Kuzey’deki bütün hareketler üzerinde tartışmasız bir prestiji olan Barzani’nin TKDP’nin önderlerini (Dr.Şivan, Çeko ve Brûsk), Sait Elçi olayı gerekçesiyle idam ettirmesiyle (1972) TKDP de tasfiyeye uğramış oldu. TKDP kadroları daha sonra “Şıvancılar” adıyla toparlanarak, yeniden örgütlenmeye giriştiler.

Diğer yandan Avrupa’da başlayıp tüm dünyayı sarsıp etkileyen 68’in devrimci dalgası Türkiye metropollerine ulaşmakta gecikmedi. Öğrenci gençlik arasında hızla yayılan radikal sosyalist düşünceler, Marksist-Leninist söylem ve örgütlenmeler Kürt gençliğini de yakından etkiledi. Önce FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu), daha sonra TİP (Türkiye İşçi Partisi) içinde Kürt muhalefetleri gelişti. Türk Soluna egemen Kemalist yaklaşım ve yorumlar yerine, kendi ülke gerçekliklerine yönelik arayışlara girdiler.

TİP’le İlişkiler ve Etkileri

Kürt ulusal hareketinin kendini toparlayıp TKDP olarak örgütlenmeye başlamasıyla, Türk sosyalistlerinin legal kitlesel bir partisi olarak TİP ‘in örgütlenmesi hemen hemen aynı dönemlere denk gelir. Farklı ihtiyaçlardan ortaya çıkmış ve farklı dinamiklerden, birbirlerinden bağımsız olarak

gelişmişlerdir. Sosyalist hareket 1961 Anayasası nedeniyle legalite kazanmıştır ama Kürt ulusal hareketi için henüz hiçbir legalite zemini yoktur.

İşte bu tam da bu noktada Kürt aydınlar ve öğrenciler içindeki sosyalist eğilimin legalitede ifade yolları araması, Doğu Mitingleriyle ortaya çıkmış olan toplumsal taban, TİP'i bir adres haline getirdi. Böylece farklı alanlarda birbirinden bağımsız hareket etmiş olan iki muhalif akım Türk sosyalist hareketi ile Kürt ulusal demokratik muhalefeti ilk kez TİP bünyesinde bir araya geldiler. Çünkü artık her ikisi için de katalizör vazifesi görecektir sosyalist Kürt aydınları ve gençlik kesimi oluşmuştu.

TİP'in ilk kuruluş yıllarında henüz illegal TKP'nin güdümünden uzak kalmayı başardığını; örgütün Kürt kitlelere açılmasında Mehmet Ali Aybar'ın tavrının da önemli rolü olduğunu hatırlamakta fayda var. Kürt ulusal demokratik hareketinin elitleri, sosyalist gençleri, böylece TİP'i kendilerini ifade edebilecekleri legal bir siyasi alan olarak gördüler.

Böyle bakılınca olumlu anlamda Türk sosyalist hareketine asıl müdahalenin Kürt demokratlarından geldiğini söylemek daha doğrudur. Buradaki karşılıklı ilişki sonuçları itibariyle oldukça önemli kazanımlarla sonuçlanmıştır. TİP'in Kürdistan'da kitlesel bir teveccühle karşılanması, fraksiyonel bölünmelerden sonra TİP'in Kürt kökenli kadrolar üzerinde kalması ve nihayet partinin 4. Kongre kararlarından "bölücülük" suçlamasıyla kapatılması da bunun bir kanıtıdır.

Kürt sosyalistlerin ve demokratların TİP'te çalışmaları ve bu yapıyı zorlamaları, Kürt ulusal taleplerinin ilk kez legalleşmesini, Türk toplumunun geniş kesimlerine ulaşmasını, ilerici demokrat kesimlerde tartışılmasını sağlamıştır. Tabii TİP deneyiminin Kürt sosyalist kadroları üzerinde legalist, reformist karşı etkileri de olmuştur. Bu sürece Türkiye tarihinin iki önemli muhalif gücünün ilk kez bir araya gelme, ortaklıklar arama ve karşılıklı tartışma deneyimi olarak bakmakta fayda var.

Doğu Mitinglerinin Anlamı

Öğrenci gençlik ve Aydınlar arasındaki bu arayış, toplumsal muhalefet içinde kitlelerde de farklı biçimde geliyordu. Kısmen örgütlü kısmen de bağımsız kişilerin ittifakıyla düzenlenen, TİP tarafından da desteklenmiş olan “Doğu Mitingleri” (23) Kürt aydınlanması ve bilinçlenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Diyarbakır, Hilvan, Siverek, Batman, Kozluk gibi merkezlerde gerçekleştirilen bu mitingler Kürt toplumunun legal, yığinsal ilk politik gösterileri olması bakımından da anlamlıdır. Bu mitingler kitlelerin politikleşmesini hızlandırdığı gibi bağımsız örgütlenme ihtiyacı duyulmasında da etkili oldu. Bir yanı sıra “Doğu’nun geri kalmışlığı”, “yol, su, fabrika” gibi istemlerle ve “Anayasacı” ve popülist bir söylemle gelişse de, Kürtçe konuşmaların yapıldığı, Kürt kimliğinin vurgulandığı, ulusal istemlerin hissettirildiği süreçlerdir bunlar.

DDKO’ların Analizi

Rizgarî Hareketi kendisini DDKO (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) geleneğinin bir mirasçısı olarak tanımlar. Kuşkusuz Rizgarî, DDKO’ların tek ve dolaysız mirasçısı değildi. DDKO’da örgütlenen genç Kürdistanlıların birçoğu sonraki yıllarda yalnız Rizgarî’nin değil; Özgürlük Yolu’ndan Devrimci Demokratlar’a, KUK’tan Kawa’ya kadar birçok siyasi akımın, örgütlerin de belirleyici kadroları oldular.

Rizgarî de ağırlıklı olarak DDKO kökenli kadrolardan olmakla birlikte, değişik geleneklerden gelen Kürdistanlılardan oluşuyordu. 1971 Diyarbakır Cezaevi savunmalarıyla bir siyasi tavır ortaya çıkmış, Kürt ulusal mücadelesi ve sosyalizm ekseninde yeni siyasal, örgütsel arayışlar öne çıkmış; DDKO’nun bu çekirdek grubu etrafında çeşitli kümelenmelerle birlikte yeni bir grup doğmuştur. Bu grubun kendini ideolojik olarak yeniden tanımlaması, siyasal bir programa ulaşması, örgütsel bir muhteva kazanması zaman içinde şekillenmiştir.

Bu nedenle DDKO’ların kadro kaynakları, örgütlenme ve siyaset biçimleri hem Rizgarî’nin hem de 1970 sonrası Kürt ulusal hareketine damgasını vuran siyaset

anlayışının dayandığı arka planının analizi açısından önemli ipuçları taşımaktadır.

FKF(24), “Dev-Genç”e dönüşerek, TİP’ten ve reformcu soldan ideolojik olarak kopuşmaya başladığında, Kürt gençliği de FKF ve TİP’ten kopuşarak 1969’daDDKO’ları örgütlediler. DDKO’larla gerçekleşen kopuşma, ulusal mücadeleyle bağıntılı bir kopuştu. Ancak ideolojik olarak TİP çizgisine yakın bir yerde duruyorlardı. Ancak TİP ve Kürt yurtseverleri arasındaki yakınlığı ideolojik olarak değil, siyasi olarak tanımlamak daha doğru olur

FKF’nin Dev-Genç’e dönüştüğü son kongrede Genel Başkan olan Zülküf Şahin bu ayrışmada TİP çizgisini temsil ediyordu. Zülküf Şahin daha sonra Rizgarî hareketinin kurucu isimleri arasında yer aldı..

DDKO’ların mücadele tarzı ve örgütlenme anlayışıyla yasalıcı ve reformist bir çizgi izlediklerini söylenebilir. Buna karşılık o dönemlerin “devrimci” ve “solcu” zeminlerinin meşruluğuna karşılık “Kürt sorunu”nun büyük bir tabu oluşu, tartışılmayışı, Kürt gençlerinin siyasi olarak radikal bir adım attıklarını gösterir.

DDKO’lar, Türkiye’deki legal kitlesel ilk Kürt örgütlenmesi olarak ulusal demokratik harekette bir dönüm noktasına tekabül eder. Ağırlığını devrimci üniversite gençliği oluşturmakla beraber KDP, “Doğulu aydınlar” ve TİP içerisinde çalışan sosyalist kadroların bir tür ittifakı gibidir. Gerek DDKO’lar ve gerekse “Doğu Mitingleri”nin örgütleyicilerinin üç ayrı bileşeni vardı. Bu, ulusal mücadelenin o dönemdeki kadro kaynaklarını da göstermektedir.

Birincisi; Kürdistan’da medrese eğitimi görerek, buradaki ulusal kültürel gelenekçi değerleri taşıyan, daha çok Barzani hareketine sempati gösteren köy ve kasaba kökenli Kürt entelijansiyası (din adamları, esnaflar, sanatkârlar ve bir kısım tacirler). Bunlar daha çok TKDP içinde veya sempatzan olarak örgütlenmişlerdi.

İkincisi; Kürdistan'ın suskunluk döneminde kimi sömürge metropollerinde, kimi Avrupa'da eğitim görerek, meslek veya statü edinen Kürt aydınlardı. Gazeteci, doktor, avukat, yazar, öğrenci olan bu gurupta ılımlı sosyalist düşünceler egemendi. Genellikle TİP içinde veya bağımsız liberal aydınlar olarak tavrı alıyorlardı.

Üçüncüsü ise; yine metropollerdeki öğrenci gençliğin dinamik, radikal öğelerini içeriyordu. Marksizmden ve Marksizm etkisindeki ulusal kurtuluş hareketlerinden derinden etkilenen bu grup, aynı zamanda dönemin özelliklerini yansıtan biçimde aktif bir mücadele tarzı arayışı içindeydiler ve çoğu kez öncü rolü üstleniyorlardı.

Ne var ki, her kaynak kendisiyle beraber bambaşka zaafı da bünyeye taşıyarak uzun süre KUKM'nin kendi ayakları üzerine dikilmesine kendi içinden engeller oluşturdu. Örneğin; geleneksel yurtsever-ulusalcı aydınlar, uzun süre Güney Kürdistan'daki Barzani hareketinin yedeği olma ve Kuzeyi tabi kılma çizgisini sürdürdüler. Buna karşılık Kürdistanî değerleri ve kitle bağları diğerlerine göre daha güçlüydü.

“Doğulu Sosyalist” Aydınlar ise, aşırı bir ihtiyatlılık içerisinde sorunu düzen sınırlarını fazla zorlamadan çözmeyi öngören reformcu sol tarzın temsilciliğini yapıyorlardı. Buna karşılık ulusal kültürün modern tarzda yeniden üretilmesinde ve sorunun Avrupa'ya, metropollere diplomasi yoluyla taşınmasında etkili olmaktadır.

Üçüncü grup eliyle ise; Türkiye'deki hemen bütün sol fraksiyon ve dünya sosyalist hareketinin kutuplaşmalarını, onların zaafıyla birlikte Kürdistan'a taşımışlardı. Buna karşılık sosyalist Kürt gençliği Kürdistan devriminin ideolojik-teorik siyasal sorunlarının tartışılmasından, ihtilalci örgütlenmelere ve yeni mücadele tarzlarının denenmesine kadar bir dizi alanda her türlü girişimciliğin ve değişimin öncüsü olmayı başardılar.

70'li yıllarda Türkiye, tarihinin en dinamik toplumsal ve siyasal değişimlerini yaşamaktaydı. Öğrenci hareketleri bütün okulları sarmış, özellikle ABD emperyalizmine karşı protestolar yoğunlaşmış, sosyalist hareket biraz da popülist bir tarzda toprak işgalleri, mitingler, destek grevleri ve yürüyüşlerle kitlelere taşınmaya çalışılıyordu. İşçi sınıfı DİSK bünyesinde yeni bir canlanış gösteriyor, yaygın grev dalgalarıyla birlikte 15-16 Haziran 1970'de İstanbul'da burjuvaziye korkulu anlar yaşatıyordu.

Kürt ulusal muhalefeti de henüz "ezilen doğulu halkımız" halkçı söyleminin kıyılarında dolaşsa bile DDKO ile birlikte kitlesel bir atak yapmış, Doğu'nun geri kalmışlığının kökeninde etnik bir temel, Kürt sorunu olduğunu tartıştırmaya başlamıştı. "Doğu'da komando zulmünün teşhir edilmesi" konusunun Türk aydınlar ve sosyalistler arasında tartışılmaya başlanması da bu döneme rastlar. Kürt aşiretler üzerinde doktora tezi hazırlayan Dr. **İsmail Beşikçi**, "*Doğu Anadolu'nun Düzeni*" araştırması ile birlikte Türk aydınları arasında Kürt sorununa bilimsel bir yansızlıkla yaklaşan ilk kişi oldu. "Doğu Mitingleri" ve DDKO süreçlerine de yakından tanıklık eden Beşikçi, Kürt ulusal demokratik muhalefetinin ideolojik-teorik inşa sürecine daha sonra bilimsel bilgi üretimiyle önemli katkılarda da bulunacaktır.

12 Mart 1971 Darbesi ve Sonrası Türk Solu

12 Mart 1971 Muhtırası ile sonuçlanan süreç, Türkiye sosyalist hareketi açısından saflaşmaların da netleştiği bir süreç oldu. "MDD [Millî Demokratik Devrim]" tezleri ile "Kemalist Devrim"çiler gençliği ve sosyalist hareket "Sol Cunta" girişimlerinin yedeğine takılmak istenmekteydi. İdeolojik radikalizmlerine karşılık birçok grubun Kemalist darbeci subayların strateji veya taktikleri içinde hareket etmiş oldukları sonradan daha açık biçimde deşifre oldu. Her iki ipte de oynayan Kuvvet Komutanları diğerleri ile uzlaşarak "Sol Cunta"yı tasfiye etti, "müdahale" kararı aldılar. 12 Martçıların "reform" hükümetleri adıyla yumuşak iniş yapmalarından sonra, toplumsal muhalefeti ezme girişimleri sosyalist hareketteki ayrışmada keskin bir rol oynadı. Ne var ki Kemalistlerle oluşan bu ideolojik-siyasal bağlaşıklık sonraki yıllarda belli biçimler altında varlığını sürdürmeye devam etti.

Cuntaya tavır alarak silahlı mücadeleye sarılan THKO ve THKP-C gibi örgütler, reformizmle radikalizmin kopuşunu işaret eder. Bu süreçte Latin Amerika, Küba, Vietnam ve Çin'deki devrimlerin belirleyici etkisi altındaki bu hareketler buna uygun teori ve örgütlenmeler geliştirdiler."Politikleşmiş askeri savaş stratejisi"ne bağlı olarak, şehir gerillası ve Parti-Cephe modelini benimseyen THKP-C'ye karşılık, THKO silahlı halk savaşını ve kır gerillasını temel alıyordu. Bütünüyle "Çin Modelini" ülkeye uyarlayan ve yarı-feodal yapının egemen olduğu görüşünü taşıyan PDA [Proleter Devrimci Aydınlik] grubu ise "Aydınlik"tan ayrılmıştı.

THKP-C ve THKO kadroları 12 Mart sürecinde askeri rejime karşı militanca mücadelelerin öncüleri oldular. Nurhak'larda Sinan'larla, Kızıldere'de Mahir'lerle yazılan devrimci manifestolar, Denizlerin darağacını başı dik göğüslemeleri ve daha bir çok devrimci eylem, devrimci hareket açısından savaşçı bir gelenek ve taban yarattı.

SBKP çizgisindeki TKP, ÇKP çizgisinden PDA ve legal alandaki TİP gibi grup ve örgütler ise bu tarzı "*küçük burjuva maceracılığı*", "*goşizm*", "*faşizme davet çıkarmak*"la suçuyorlardı. 70 sonrası PDA'da (Proleter Devrimci Aydınlik) yollar TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi) ve TKP/ML-TİKKO (Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist), "*kır gerillası, Kemalizm eleştirisi, Kürt ulusal sorunu*" gibi başlıklarda ayrıldı. TKP/ML-TİKKO radikal bir silahlı köylü devrimciliğinin kopuşunu temsil ediyordu. TİKKO tüm "*Misak-i Milli*"yi temel alan bir stratejiye sahip olmasına karşılık, kadrolarının niteliği ve mücadele tarzının uygunluğu nedeniyle "*köylülüğe dayalı gerilla mücadelesine*" özellikle Dersim'de taban bulabildi.

Kayda değer bir nokta da 70'li yıllarda "*işçi-köylü ittifakı ve kıra dayalı silahlı mücadele*" eksenindeki tüm yapılanmaların, kendilerini "Türk Solu" içinde konumlandırmalarına rağmen esas olarak Alevi-Kürt köylülüğü ve onların şehir varoşlarındaki uzantıları olan gecekondu yoksulları arasında varlık bulabilmeleridir.

Bu yıllar aynı zamanda Türk sosyalist hareketinde yalnızca radikal-reformist

ekseninde değil, çok merkezli uluslararası sosyalist harekete bağlı olarak değişik parçalanma ve fraksiyonlara da tanıklık etti. Bu ayrışmalara karşın Türk Solu üzerindeki genel Kemalist-şoven etki varlığını devam ettirdi.

1971 Diyarbakir Sıkıyönetim Yargılamaları ve DDKO Savunması

1971 Diyarbakir Sıkıyönetim Askeri Mahkemesindeki yargılamaları ve cezaevi pratiği Kürt ulusal demokratik ve sosyalist hareketinin değişim ve ayrışmalar geçirdiği bir döneme tanıklık etmektedir. Sömürge mahkemeleri karşısında “siyasal savunma” yapıp yapılmaması önemli bir araç oluşturur. Sıkıyönetim Adli Müşavirliğinin mahkemelerde siyasi bir metin ortaya çıkmasını engellemek amacıyla aileleri de kullanarak yaptığı çeşitli baskı ve yönlendirmelere karşılık genç DDKO'lular siyasal savunmayı tercih ettiler.(25)

Bu savunmalarda, Askeri Savcılığın, “Kürt diye bir ulus yoktur, Kürtçe diye bir dil yoktur, bunları söylemek bölücülüktür” temelindeki iddianamesine karşılık Kürt diye ayrı bir ulusun, Kürtçe diye ayrı bir dilin var olduğu tarihsel ve sosyolojik temelleriyle ortaya konulmaktaydı. Kürt halkının demokratik hakları, uygulanan ulusal baskı, inkâr ve asimilasyon politikaları da teşhir edilerek; DDKO'lar çerçevesindeki demokratik talepler daha da somut bir biçimde dile getirilmekteydi. Bu metinler Kemalizmin, resmi ideoloji ve resmi tarih anlayışının da radikal eleştiriler olması bakımından tarihsel önemi taşımaktadır. Buna karşılık önemli hukuki kaygılar taşıdığı, sorunu yasal bir çerçeve içinde tanımlamaya çalıştığı da gözlenebilir.

Savunmaların yazılıp hazırlanmasında önde gelen isimler **Mümtaz Kotan** ve **İbrahim Güçlü** idi. Tutuklu olmamasına rağmen Orhan Kotan ile Avukat Ruşen Arslan ve Şerafettin Kaya'nın katkıları yapmaktaydı.(26) Kürt halkının varlığı ve sosyo-ekonomik toplumsal yapısı üzerindeki tezleri nedeniyle üniversiteden uzaklaştırılmış ve Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmakta olan Dr. İsmail Beşikçi, DDKO sanıklarının savunma yapmalarını teşvik eden ve destekleyen aktif bir tavır gösterdi. Metinlerin hazırlanmasında da önemli katkılar sunmaktaydı. Kendisi de bir bilim adamı olarak resmi ideolojinin ve üniversitelerin inkarcı

tavrını hedef alan radikal bir savunma çizgisi izlemekteydi. **İhsan Aksoy** ve **Faruk Aras**'ın bulunduğu diğer bir DDKO grubu da benzer bir perspektifte savunma yaptılar.(27)

Mahkemelerde toplu olarak siyasi savunma yapılmış olması bir korku perdesini yırtmış oldu. Gençler böylece toplumda artık devletin ideolojik ve siyasi baskılarına sesleri yükselten, bilinçli, eğitilmiş, kararlı insanlar bulunduğu mesajını vermiş oldular. Bu da sonraki gelişmelerin önünü açan bir koçbaşı işlevi gördü. Savunmalar siyasi bir kariyer kazandırdı ve bir misyon yükledi o insanlara. Mücadeleye istekli kuşaklar için bir güven ve istek yarattı.

DDKO Savunması 12 Mart sürecindeki yargılamalarda Kürt sorununu cesaretle ortaya koyan ilk ve tek savunma değildi. 1969 yılında, Antalya'da görülen TKDP davasında Said Elçi ve Şakir Epözdemir'in yaptığı savunmalar bir ilk niteliğindedir. Keza 1971 TİİKP savunmasının(28) siyasi talepler ve çözüm önerileri bakımından birçok noktada DDKO savunmasını aştığı söylenebilir. DDKO savunmasının önemi, bu savunmanın bizzat Kürt gençleri tarafından topluca, Mahkemelere, Resmi ideolojiye ve devlet kurumlarına karşı politik bir tavır olarak ortaya konmasıdır.(29)

Böylece 1971-74 yılları arasında Diyarbakır Sıkıyönetim Askeri Cezaevinde oluşan "**Ocak Komünü**"(30), Rizgarî hareketinin aktif kadrolarının buluştuğu; düzenli eğitim çalışmaları yapan, tartışmalar yürüten aynı zamanda entelektüel bir odak haline gelmiş oldu.

Komal Yayınevi

1974 yılında cezaevinden tahliye olan Ocak Komünü üyeleriyle birlikte içlerinde TKDP'nin bölge sekreterliğine getirilmiş olan Orhan Kotan dahil olmak üzere Sol KDP'nin kimi önde gelen isimleri Muş'ta geniş bir toplantı düzenlerler. Adı konulmamış bir Kongre niteliğindeki bu toplantıda Rizgarî hareketinin temellerini atan kararlar alınmıştı. Buna göre Kürt sorununun kamuoyunda tartışılması,

sosyalist ve demokratlara benimsetilmesi ve asıl olarak da ulusal demokratik muhalefetin ideolojik-teorik olarak tahkim edilmesi gibi amaçlarla yayın faaliyeti örgütlenmesi; mücadelenin kitleleştirilmesi için de DDKO tarzında legal kitle örgütlerinin oluşturulması gibi kararlar alındı.

Böylece Kürdistan'da geleneksel yurtsever milliyetçi kadrolar ile, metropol çıkışlı sosyalist Kürt gençliği arasında bir ittifak gerçekleşmiş oluyordu. 1974-75 yıllarında kurulan **Komal** Yayınevi ile **DDKD**'ler (Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri) bu sürecin iki legal ayağı olarak ortaya çıktılar.

Sonradan sık sık "özeleştirisi"nin dile getirileceği gibi, bu kadroların belli bir siyasi örgütlenme modeliyle ortaya çıkmak yerine, yayın faaliyetini ve legal derneklerini öne çıkarması, sonraki yıllarda sürekli devam edecek olan "örgütlenme krizi"nin de temellerini atmış oldu.

Bu kararlar gereğince 1975 yılı sonlarında yayın hayatına başlayan Komal yayınevi o günün koşullarında birçok tabuyu yıkan yayınları çıkardı. DDKO savunması, İsmail Beşikçi'nin *Bilim Yöntemi*'nin Türkiye'de uygulanışı, Kemalizmi, Türk resmi tarih ve resmi ideolojisini yoğun olarak eleştirdiği, Kürt sorununun çeşitli boyutlarını inceleyen eserleri; Dr. Şivan'ın *Kürt Millet Hareketleri*(31) gibi eserleri yayınlandı. Yayınlar "Kürt, Kürdistan" gibi panik yaratan kavramları cesaretle kullanmaktaydı. Kitapların önsözlerinde geniş siyasi değerlendirmeler yapılması, perspektifler açılması da başka bir özelliktir. Komal yayınevi bu yayın çizgisi ve siyasal destekle Kürdistan'da belli bir etki yaratmakta ve sempati toplamakta gecikmedi.

Baş Çelişki, Temel Çelişki ve "Hedef-Engel" Meseleleri

Komal kitaplarının önsözlerindeki girişilen programatik tartışmalar için "Hedef-Engel" meselesi iyi bir örnektir. "Koçgiri Halk Hareketi" kitabının önsözünde Kürt ulusal hareketini sosyalist siyasal mücadelenin bir parçası olarak yeniden tanımlama çabası vardır. Dönemin yazınsal referanslarına uygun olarak Politzer'in

ya da Mao'nun kategorileştirdiği "baş çelişki, temel çelişki" bağlamında "Kürt halkının BAŞ ÇELİŞMESİ'nin MERKEZİ OTORİTE İLE" olduğu, "uydu-aracı ağa, mütegalibe, eşraf gibi sınıflarla Kürt halkı arasındaki çelişmenin ise İKİNCİL BİR ÇELİŞME" olduğu tespiti yapılmaktadır; ikincil çelişkinin kutupları ise "baş çelişki'nin çözümünde hedef değil engeldirler" denilmektedir.(32)

Kürt feodal sınıflarının "hedef değil engel" olarak tanımlanması "anti-feodal ilkeden sapma" olarak yoğun eleştirilere hedef olmuş, grubu da zorlayan iç tartışmalar sonucunda Rizgarî Dergisi yazı kurulu, 1977 yılında "Hedef-Engel" konusunu tartışarak, işbirlikçi feodal sınıf ve tabakaların da "hedef" olduğu tespitini yapan bir özeleştiri yayınlanmasını kararlaştırmıştı.(33)

Yine Koçgiri kitabının önsözünü Kürt ulusal demokratik hareketinin ideolojik-siyasal yazın açısından önemli kılan yarılarından biri de, baş/temel çelişki babında, hedefe oturtulan "Merkezi Otorite"nin -Türk devletinin- "...emperyalist dünya sistemine bağımlı, **alt emperyalist bir birim** ve **sömürgeci bir devlet**"(34) olarak tanımlanmasıdır.

1970'li yılların son yarısına kadar Türk sosyalist hareketinin Türkiye'yi yaygın olarak emperyalizme bağımlı yarı-sömürge bir ülke" olarak tanımlandığı dikkate alındığında "alt-emperyalist bir birim" ve "sömürgeci devlet" olarak tanımlanmasının oldukça yeni ve radikal bir ideolojik siyasal kopuşun da habercisi olduğu açıktır. "Alt-emperyalist birim" tanımı sonraki yıllarda ihmal edilse de "sömürgecilik" tespiti Türk ve Kürt solu arasındaki ayrışmanın temel kavramlarından biri haline geldi. Siyasi ittifaklar söz konusu olduğunda Kürt sosyalistlerini ayırt eden ilke "**anti-sömürgecilik**" idi.

Türkiye'nin sömürgeci bir devlet ve Kürdistan'ın da ayrı bir tarihsel, sosyolojik bütünlük taşıyan sömürge bir ülke olduğu tezinin kurulmasında, "Doğu Sorunu" denilen olgunun etnik temelleri olduğunu savunduğu için Türk üniversitelerinden dışlanan Dr. İsmail Beşikçi'nin önemli katkıları olduğunu belirtmek gerekir.(35)

Siyasi Ayrışmalar ve “Rizgarî Deklerasyonu”

DDKD’lerin Kürt öğrenci gençliğinin çekim merkezleri haline geldiği, Türk sosyalist hareketindeki yeni gruplaşma ve saflaşmaların yaşandığı bu dönemde siyasal gelişmeler kısa bir süre içinde ayrışmayı dayattı. TKDP’nin mevcut programında örgütlenmeyi kabul etmeyen ekip, “*Türk Solundan ayrı, diğer sınıf ve tabakalardan bağımsız örgütlenme*”, “*sömürgecilik tezi*”, “*Kürt halkının anti-sömürgeci mücadelesinin ideolojik politik inşaa süreci*”, “*Kemalizm ve sosyal-şovenizm*” eleştirisi başlıklarında bir “deklarasyon” yayınladı.

Daha sonra “Rizgarî” yayınının manifestosu olacak bu deklarasyonla ayrışma netleşti. TKDP’yi reorganize etmeyi amaçlayan “Şıvancılar” ayrışmanın öbür ucunu oluşturuyordu. Derneklerde yürütülen tartışmalarda İstanbul ve Diyarbakir DDKD “Şıvancılar”, Ankara DDKD “Rizgarî”, İzmir DDKD ise “bağımsız” kalmayı seçti. Legal alandaki bu yansıma nedeniyle Şıvan hareketi, “DDKD” ya da “Devrimci Demokratlar” olarak anılmaya başlandı.

Aynı yıllarda -1975- Avukat **Kemal Burkay**’ın önderliğinde SBKP yanlısı ılımlı reformcu sosyalist bir çizgi izleyen **TKSP** [Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi] örgütlendi. Bu akımın legal alandaki sözcülüğünü ise “Özgürlük Yolu” yayını ve DHKD’ler yapmaktaydı. Özgürlük Yolu, Kürdistanlı öğretmenler ve memur kitlesi ile aydınlar arasında daha yaygındı. Özellikle Kuzey bölgesindeki yurtsever taban üzerinde de etkiliydi.

“Sağ KDP” olarak bilinen TKDP’de ise, partinin egemen çizgisine muhalif gençlik ve bir kısım aydınlar ayrılarak “**KUK**”u (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) oluşturmuşlardı. KUK, Türkiye KDP’sinden önemli bir destek alarak ayrılmıştı ve silahlı aparatı bulunmaktaydı. Nispeten bağımsız bir çizgi izlemeye, ulusal ve sosyalist söylemi dengelemeye çalışan bir çizgi izliyorlardı. Özellikle güney bölgelerinde yurtsever Kürdistan köylülüğü ve Mellalar arasında bir tabanı vardı.

Şıvancılar, 1978’de T-KDP’yi reorganize ederek “**KİP**” (Kürdistan İşçi Partisi)

adını aldılar. Fakat sağ ve sol KDP'lerin mirasçıları güç birlikleri içinde bir araya gelmeye çabaladıkları kadar, iç bölünmeler geçirmekten de kurtulamadılar. "Devrimci Demokratlar" da SBKP yanlısı ama daha sert bir çizgi izlemekte TKP ile ittifakı esas almaktaydılar. Buna karşılık Kürdistan'da kasaba esnafı, zanaatkarlar, öğrenciler ve geleneksel yurtsever taban üzerinde etkiliydiler.

TKSP, KİP (Pêşeng) ve KUK 1979'da Türkiye'deki Ulusal Demokratik Cephe'ye benzer biçimde Kürdistan'da UDG (Ulusal Demokratik Güç Birliği) oluşturdular. UDG, silahlı ve siyasal radikalizme bir karşı hat çekmeyi, buna karşılık Türkiye'de "faşizme karşı ortak blok" oluşturmayı amaçlıyordu. Şiarları, "*Türkiye'ye demokrasi, Kürdistan'a özerklik!*" idi...

Rizgarî'nin öncülük ettiği "*anti-sömürgeci mücadele, bağımsız örgütlenme*" gibi temel başlıklar bütün eğilimlerdeki Kürt solunca benimsenmesine rağmen, "*Bağımsız-Birleşik-Sosyalist Kürdistan*", "*tek ve merkezi örgüt*" konuları temel ayrılık konuları olmaya devam ediyordu.

Rizgarî dışında bu tezleri savunarak örgütlenen bir diğer yapılanma da **Kawa** oldu. Kadrolarını DDKO, DDKD gibi örgütlenmelerden, öğrenci gençlik ve Kürt aydınlarından alan Kawa, Kürdistan'da "*anti-sosyal emperyalist*" ilke ile hareket ediyordu. SSCB'nin "*sosyal-emperyalist*" olarak tanımlayan ve SBKP yanlısı gruplarla ideolojik-siyasal mücadele yürüten Kawa, Türk solunda yaşanan "*Maoculuk*", "*üç dünya*" ve "*AEP*" tartışmalarının yansımasıyla 1978'de bölünme geçirdi ve Kawa, Dengê Kawa olarak ikiye ayrıldı.

Dönemin ilginç ayrışmalarından biri de, Kürt solunun yoğun ideolojik tartışmalarının Türk sosyalist hareketindeki yankılarıdır. En reformistinden, en radikaline kadar bütün Türk solu, "*sömürgecilik ve ayrı örgütlenme*" tezine şiddetle karşı çıktı ve onu "*ayrılıkçı burjuvazinin, Kürt milliyetçiliğinin tezi olarak*" mahkum etmeye çalıştılar.

Buna karşılık, "*ulusal sorun, Kemalizm*" gibi konularda yeniden gözden

geçirmeler ve tartışmaları da yürütmek zorunda kaldılar. Türk solu içinde yalnızca **Kurtuluş** (KSD) grubu sömürgecilik tezini benimsedi, fakat “*ortak örgütlenme*”yi savundu. Kurtuluş içinde gelişen Kürt muhalefeti ise ayrılarak **Tekoşin** grubunu kurdular. Troçkist yapılardan **İşçi Cephesi** de 1979’da sömürge Kürdistan tespiti yaparak “Bağımsız Kürdistan” sloganına sahip çıktı.(36)

Türk sosyalistleri içindeki tartışmalar daha sonra **TKEP** [Türkiye Komünist Emek Partisi] gibi örgütlerin “Kürdistan seksiyonu” kurmaları ve daha sonra bunların da ayrışmalarına doğru uzandı. 1980’li yıllarda KKP’nin kuruluşu böyle bir sürece denk düşer.

Rizgarî’de “Yazı Kurulu” Dönemi

Rizgarîkadroları için henüz somut bir siyasi örgütlenme modeli yoktu. Buna karşılık *Rizgarî Dergisi*’nin Yazı Kurulu(37), kaçınılmaz olarak ideolojik olduğu kadar pratik olarak da siyasi bir merkez rolü üstlenmiş oluyordu.

Yazı kurulu önüne, Kürdistan ihtilalinin teorik tezlerinin, programatik sorunlarının tartışılmasını koymakta ve bunu “*anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadelenin ideolojik-politik inşa süreci*” olarak adlandırmaktaydı. Örgütsel inşanın da buna göre biçimlenmesi düşünülüyordu. Dolayısıyla nasıl bir örgütlenme olacağının cevabı da zaten henüz verilmiş değildi.

Ortada henüz çerçevenilmiş hazır tezler yoktur, ama yazı kurulu her bir konuyu kendi arasında tartışarak ortak metinlere ulaşmakta ve bunları dergide tartışmaya açmaktadır. Yapılan işbölümü gereği Rizgarî dergisinin her sayısında Kürdistan ihtilalinin temel programatik konularından birisi tartışmaya açılmaktaydı.

Kürdistan’ın bir sömürge olduğu tezi, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı için bağımsız ve ayrı örgütlenmesi gerektiği tezleri; Kemalizm, resmi tarih ve resmi ideoloji eleştirileri; anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadele kavramı;

parlamento seçimleri [seçim siyaseti] ve legal mücadele [demokratik kitle örgütleri anlayışı] ile ilgili tezler hep bu süreçte olgunlaştırılmıştır.

Rizgarî, uluslararası sosyalist hareketteki kutuplaşmalar ve onların Türkiye ve Kürdistan'a yansımaları karşısında da bağımsız bir tutum takındı. SBKP'yi, ÇKP'yi ya da AEP'i dünya sosyalist hareketinin merkezi gören çizgilere karşı tavır aldığı gibi; kendini "Marksist-Leninist" bir düzlemde tanımlamasına karşılık III. Enternasyonal pratiğinin, Lenin, Stalin ya da Mao'nun eleştirisinden de kaçınmıyordu. Türk Solu'nu genel olarak "sosyal şoven" bir tutum takınmakla eleştiriyor; Marksizm-Leninizmin dogmatik ve şabloncu bir tarzda değil, ülkelerin somut koşulları içinde yorumlanması gerektiğini savunuyordu.

70'li yılların hızlı sosyal, siyasal gelişmelerin yaşandığı dinamik ortamında Rizgarî dergisi aracılığıyla tartışılmaya başlanan tezler oldukça kısa zamanda ete kemiğe büründü, taraftar kazandı ve bir takım örgütsel biçimler kendiliğinden ortaya çıkmaya başladı. Bir bakıma siyasal hareketlilik ve örgütsel talepler, teorik tartışmaların, ideolojik-siyasal inşa sürecinin önüne geçti. Kürdistan'ın belirli kentlerinde, metropollerde Kürt öğrenci gençliğinin, medrese kökenli Kürt aydınlarının teveccüh ettikleri bir siyasal hareket gelişti. Çeşitli sendika ve meslek örgütlerinde "anti-sömürgeci muhalefet" grupları oluştu. Birçok yerde **ASDKD**'ler (*Anti-Sömürgeci Demokratik Kültür Dernekleri*) kuruldu, vb.

Bu hareketin sadece dergi yazı kurulu ile yönlendirilmesi ve taleplere cevap vermesi mümkün değildi tabii.

80 öncesinin karakteristik özelliklerinden biri de "Faşizme Karşı mücadele" eksenine belirlenmesidir. Faşizme karşı burjuva demokrasinin savunulması birçok grubu Ecevit-CHP iktidarının Milliyetçi Cephe (MC) veya MHP karşısında savunulması ve seçimlerde desteklemesine götürmekteydi. "Kemalizm", "CHP" ve "Parlamentarizm" olgularının köklü bir eleştirisi 1977 yılında *Rizgarî*'de yayınlanarak, sömürgeci parlamentonun, ırkçı-şoven bir parti olarak tanımlanan CHP ile işbirliğinin reddi gibi radikal çıkışlar, "anti-sömürgeci muhalefetin bağımsız seçim siyaseti" reformist "sol"lar tarafından şiddetle reddedildi.

Fakat bu ideolojik-politik duruş, hem sömürgeci burjuva parlamentosu, hem de düzen partileriyle “ulusal demokratik muhalefetin” radikal kopuşu anlamına gelmesi bakımından tarihsel bir tavır alışını ifade etmekteydi. Parlamantonun reddedilmesi, fakat seçimlerin bir platform olarak kullanılmasını savunan Rizgarî görüşleri “bağımsız yurtsever adaylar” dönemini başlattı. 77’de blok halinde Ecevit’i iktidara taşıma için çalışan Türk ve Kürt “sol”ları daha sonraki seçimlerde “bağımsız seçim siyaseti” etrafında kümelenmeye başladılar.

1978-79 yılları Kürdistan’da politikleşmenin üst boyutlara vardığı ve yaygınlaştığı bir dönemdir. Ulusal hareket o güne kadar yakaladığı en geniş kitleleşme boyutuna varmıştı. Öyle ki, Mahalli Seçimlerde, daha önce reddedilmiş olan “Bağımsız Seçim Siyaseti” bu kez benimsenince, Diyarbakir Belediye Başkanlığına Mehdi Zana, Ağrı’da Urfan Alparslan gibi yurtsever devrimci demokrat isimlerin büyük bir çoğunlukla seçilebilmesi bunun bir göstergesi sayılabilir. Aynı seçimlerde daha birçok ilçe ve beldede bağımsız yurtsever adaylar seçimleri kazanmıştı.

Yerel yönetimlerin ulusal güçlerce kazanılması ve Kürdistan’daki yoğun kitleleşme ve politikleşmenin, rejimi en az muhalefetin silahlanması kadar tedirgin ettiği açıktı.

“Bağımsız Birleşik Sosyalist Kürdistan” talebi ve “anti-sömürgeci ulusal demokratik mücadele” kavramları ile ulusal ve toplumsal kurtuluş süreçlerinin tek bir devrim programı olarak formüle edilmesi *Rizgarî*’nin ayırt edici çizgileri oldu. Buna karşılık örgütlenme biçimi, mücadele yöntemleri ve Güney Kürdistan’daki gelişmeler karşısındaki tavır konuları *Rizgarî* yazı kurulundaki başlıca gerilim konularıydı.

Rizgarî - Ala Rizgarî Yol Ayrımı

Rizgarî yazı kurulu örgütlenme konusunda görüş birliğine varamadan 1978 yılında bölünmeye uğradı. Yazı kurulundaki ayrılık derneklere, alanlardaki yerel

inisiyatiflere yansdı. Yer yer gerilim ve çatışmaların olduğu bu süreç sonunda İbrahim Güçlü, Hatice Yaşar ve İkrâm Delen öncülüğündeki yazı kurulu üyeleri “*Ala Rizgarî*” adıyla yeni bir yayın çıkararak yeni bir örgütlenmeye geçtiler. *Ala Rizgarî* daha radikal bir çizgi vaat etmekte ve Kürdistan tabanına yayılmayı amaçlamaktaydı.

Mümtaz Kotan, Orhan Kotan, Ruşen Arslan ve Yılmaz Balkaş’tan oluşan diğeri yazı kurulu üyeleri de aynı isimle *Rizgarî* yayınına devam ettirme kararı aldılar. Diğeri yazı kurulu üyelerince “burjuva milliyetçisi” olmakla suçlanmalarına onlar Kürdistan’a özgü bir Marksist-Leninist çizgi izleme düşüncesiyle, önüne “Dört parçada tek ve merkezi proletarya partisi/Komünist Partisi” perspektifi koymuş, bu çizgide çalışmalara da yönelmişti.

Rizgarî - Ala Rizgarî ayrışmasının tümüyle siyasal ve ideolojik nedenlere dayandığını söylemek yanıltıcı olur. Ayrışmaların kaynağında yönetici kadrolardaki siyaset yapma anlayışı ve alışkanlıklarının önemli yer tuttuğu söylenebilir. Kişisel uyumsuzluklar, çatışma ve güvensizlikler de rol oynamaktaydı. Kuşkusuz tüm bunların ideolojik ve siyasal karşılıkları da vardı. Her tür ayrılığı ideolojik olarak detaylandırmak, siyasal bir zemine oturtmak hiç de güç değil. Yönetici kadrolardaki bu ayrışmaların çevreye, kadrolara doğru yansımalarında da, çoğunlukla önder kabul edilen kişilere güvenme ve onu destekleme, çatışmacı veya dayanışmacı duygular rol oynamaktaydı. Bir kez kopuştuktan sonra bu kanatların birbirlerine alternatif olarak farklı ideolojik/siyasal kulvarlarda ilerlemeleri daha rahatlıkla mümkün oluyordu.

Kuzey Kürdistan’da 1970-80 arasında silahlı aparatı bulunan veya önüne silahlı mücadeleyi koyup, buna göre yapılanan/yapılanmaya çalışan grupların olduğu kuşkusuzdur. Fakat 15 Ağustos 1984 atılımına kadar bunların hemen hepsi -PKK dâhil- gerçek anlamda bir gerilla hareketi yaratmanın henüz çok uzağındaydılar. Var olan askeri aparatlar ise, ya sivil faşist çetelerle ya yerel gericilerle çatışma, ya da kamulaştırma ve cezalandırma temelindeki eylemlerde yer alıyorlardı. Dahası gruplar birbirlerine karşı hegemonya kurma mücadelesinde sık sık şiddete başvuruyor ve askeri aparatlar bu yönde kullanılıyordu.

“Apoculuk”tan PKK’ye...

1977 yılında önceleri pek önemsenmeyen, Kürdistan’da sayıları enflasyonla yarışan gruplaşmalardan biri olarak görülen bir grubun daha adı duyulmaya başladı. Siyaset sahnesine ilkin “UKO” (Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve “Apocular” olarak giren bu grubun en önemli özelliği, kendi dışındaki örgütlenmelerden farklı olarak lideri **Abdullah Öcalan**’ın (Apo) karizmatik kişiliği çevresinde yoğunlaşarak gelişmesiydi.

Hareketin temel özelliklerinden biri de, kadro kaynaklarınının diğer örgütlenmelerden olan farklılığıydı. Rizgarî de dâhil hemen hemen tüm örgütlenmeler aynı kadro kaynakları üzerinden birbirleriyle kopuşan/birleşen “akraba” örgütlerden oluşmasına karşılık “Apocular”ın bunların dışında gelişmesiydi.

THKP-C’nin silahlı mücadele çizgisinden esinlenen hareket, kadrolarını da bu çizgiden Kürdistanî temelde ideolojik-politik olarak kopuşan öğrenci gençlikten kazanmaktaydı. Diğer bir kadro kaynağı da metropol ve Kürt kasabalarındaki işsiz gençlik ve kent yoksullarıydı. Legal çalışma biçimlerini reddetmeleri; silahlı ve profesyonel kadroları kullanım biçimleriyle Kürdistan’a yeni bir siyaset üslubu getiren “Apocular”, alan hakimiyeti sağlamak için rakip gördükleri Kürt ve Türk gruplarına, sivil faşistlere ya da aşiretlere karşı giriştikleri mücadele ile kısa zamanda taban kazanmaya başlamışlardı.

“Apocular” hem Türk, hem de Kürt soluna karşı retci-çatışmacı ve uzlaşmaz bir kimlikle karakterize olmuşlardı. Diğer gruplar da yer yer onları küçümseme eğilimindeydiler veya “*küçük burjuva maceracıları*”, “*anarşistler*”, “*Kürt milliyetçileri*”, “*provokatif bir grup*” olarak suçlamakta ve tecrit etmekteydiler.

Gerek gruplar arası çatışmalar ve gerekse Siverek pratiğinde görüldüğü gibi feodallerle girişilen mücadele sırasında aşiretler arası kan davasına çekilme, devletin tezgâhladığı provokasyonlar büyük kadro kayıplarına yol açmaktaydı.

Hareketin kitlesel genişlemesi ve devletin boy hedefi haline gelmesine karşılık, karşı karşıya kalınan sorunların aşılması, kuşatmanın kırılmasında yaşanan yetersizlik ve yetmezlikler, örgütü yeni taktik arayışlara itti.

1978 sonbaharında partileşerek **PKK** (Partiya Karkarên Kurdistan) adını alan hareket, Kürdistan'da sıkıyönetim ilanı ile birlikte yoğunlaşan operasyon ve tutuklanmalar karşısında kadrolarını sistematik bir biçimde Ortadoğu'ya çekerek süreci göğüslemeye çalıştı.

Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Sosyalist Mücadelenin Sancılı Aşkı

Marksist literatürde “sosyalizm ve ulusal kurtuluş mücadeleleri” başlığıyla tanımlanan bu ilişki, teoriden ziyade pragmatist bir yordamla ilerleyen bir ittifak olarak yürüdü. Bu sadece kendi coğrafyamıza özgü değil, “üçüncü dünya” olarak nitelenen hemen tüm sömürge ve yarıömürge alanlarında yaşanan bir sorunsaldı. Sömürgeciliğin diğer kurbanları durumundaki ezilen ulusların özgürleşme çabaları, bir demokrasi ve eşitleme enerjisi olarak, kendisine ancak sosyalist siyasanın teori ve pratiğinde bir yer bulabiliyordu. Fakat bu enerjiyi taşıyan sınıfların -aydınlar, orta sınıf ve köylülüğün- sahip oldukları siyasal kültür ve nihai talepleri bakımından sosyalist öngörülerle organik bir ilişkisi kurulamıyordu.

Kapitalist sistem, metropol proletaryasının devrimci talepleri karşısında, onu sistemin bir parçası haline getirecek ekonomik ve siyasal ödüllere razı oldukça; siyasi iktidarı tümüyle kaybetmektense kârını paylaşmaya, devleti demokratikleştirmeye ve sosyalizasyona yöneldikçe, sisteme karşı yönelen devrimci dinamizm de işçi sınıfından sömürge ülkelere, köylülüğe, kır yoksullarına, varoşlara kaymaktaydı.

60'lı yıllara gelindiğinde uluslararası sosyalist hareket daha çok aydın ve öğrenci gençlik üzerinden yayılma eğilimi gösterdi. 1968, sosyalist hareketin eski kalıp ve sınıf tabanından çıkarak daha geniş kitlelere yayılmasının da habercisiydi. Sömürge halkların, ezilen ulusların aydın tabakası da hem bu dalganın bir parçası

olmuşlar, hem de kendi özgün sorunlarının ancak bu potanın içerisinde çözüleceğine olan inançla sosyalist düşünce ve örgütlenmelere sarılmışlardı. Fransız ihtilalinin jakoben, aydınlanmacı ve ulusal fikirlerinin entelijensiya aracılığıyla dalga dalga çevreye taşınmasına benzer bir durum yaşanmaktaydı.

II. Dünya Savaşından sonra bir yanda ABD'nin liderliğindeki kapitalist dünya, diğer tarafta SSCB'nin öncülüğündeki sosyalist dünya olarak iki gerilimli kutba bölünmüş olan dünyada, sömürge ulusların mevcut statükodan kurtuluşlarının tek yolu SSCB'nin himayesi veya desteğinin sağlanması olarak görülüyordu. Sovyet yanlısı gurupların ana dürtüsü bu dış politika beklentisine dayanıyordu. Fakat pratikte aslında Sovyet politikasının komünist partiler aracılığıyla mevcut dengeleri/statüyü korumak olduğu görülmeye başladığında da alternatif yol ve çıkışlar aranmaya başlamıştı. Bu arayışların ağırlık merkezinde de sembol haline gelen Vietnam ve Küba anti-emperyalist ulusal kurtuluş savaşlarına, dengeyi bozacağına inanılan ve öncü kadrolar üzerine kurulu bir silahlı mücadele anlayışı oturmaktaydı.

Kürt aydınlarının, öğrenci gençliğinin sosyalist hareketle bağlanmaları da dünyadaki pek çok benzerleri gibi öncelikle sosyalist hareketin felsefi tezlerinden hareketle gelişti. "Doğunun geri kalmışlığı, Kürt halkı üzerindeki baskılar" gibi olgular ancak sosyalist siyasal tezlerle açıklanabiliyor, sistem içinde hiçbir hayat hakkı tanınmayan özgürlük taleplerinin ancak sosyalist hareket sayesinde gerçekleşebileceği bir ufuk belirliyordu.

Liberal, demokrat ve ulusal düşüncelere açık Kürt aydınlarının (ki kendilerine o günlerde "Doğulu aydınlar" deniliyordu), öğrencilerin hızla TİP ve FKF içerisinde yer almaları bu etkinin bir sonucudur. Bu deneyimin pek de öne çıkarılmayan sonuçlarından biri, Türkiye işçi sınıfından ziyade, ağırlıklı feodal ya da köylülük özelliklerine rağmen Kürt ve Alevi gibi ezilen ulus ve inanç gruplarından insanların sosyalist düşüncelere meyletmiş olmasıdır.

Sosyalist hareket ile onun kitle tabanının eğilim ve talepleri arasında uluslararası ölçekteki bu çelişkiye, Türkiye'de bir başka çelişki daha eklendi. Kürt aydın ve

örgenci gençliği sosyalist düşünceleri ancak Türk solu üzerinden alabilme şansına sahiptiler. Türk solu ise uluslararası sosyalist hareketin kavramlarını tercüme ederken aynı zamanda onu “*Türkleştirmiş*”ti.

Sosyalizmin Türk solu tarafından “*Türkleştirilmiş*” yorum ve çözüm önerileri [program ve öngörüler] çok geçmeden Kürtlerin Türk solu ile çatışmalarına ve kendi yollarını aramalarına neden oldu. DDKO’ların kuruluşu, Türk soluyla kopuşun ilk pratik ifadesidir. 70’li yıllarda ise ardı ardına Kürt halkının özgün sorunlarını ve giderek Kürdistan’ı ayrı bir ülke olarak telaffuz eden politik örgütlenmeler doğdu. Böylece “*Kürt solu*” ya da “*Kürt sosyalist hareketi*” denebilecek dinamik bir çizgi oluştu.

Kürt ulusal sorununun yalnızca sosyalist hareket üzerinden tartışıldığını, örgütlenebildiğini söylemek yanlış olur. Hayır, tersine, 70’li yıllara gelindiğinde 20’li ve 30’lu yıllar boyunca Kemalist Cumhuriyet tarafından “*tedip, tenkil ve tehcir*” ile bastırılmış irili ufaklı birçok Kürt isyanlarının, direnişlerinin mirası üzerinden yükselen; 40’li ve 50’li yıllar boyunca da oldukça sessiz ve derinden giden, fakat Güney ve Doğu Kürdistan’daki ulusal örgütlenme ve fikir akımlarıyla birlikte yürüyen bir Kürt ulusal demokratik hareketi zaten mevcuttu. Bu geleneksel akım özellikle medrese kökenli Kürt aydınları, çarşı esnafı gibi orta sınıfla desteklenen ve fakat Kürt köylülüğüne dayalı bir milliyetçiliği temsil ediyordu.

Liberal, demokrat ya da sosyalist hiçbir Türk aydınının, bu Kürt ulusal dinamiği ile ilgili bir tanım veya ilgisi görülüyordu. Olguyu üniversite çevrelerinde tanımlayan ilk ve çok uzun yıllar tek başına tartışmak zorunda kalan İsmail Beşikçi oldu. Buna karşılık sosyalizmin teorik tezlerini geliştirmeye çalışan verimli bir genç kuşak oluşmuştu.

60’lı yıllar bu geleneksel çizgiye kimisi Avrupa kimisi Türkiye metropollerinde okumuş ve sol düşünceye açık bir aydın zümre daha eklemişti. 70’li yıllar, bir başka açıdan Kürt ulusal hareketinin sosyalist gençlik kuşağıyla bir biçimde yeniden oluşmasının, sentezlenme çabalarına da sahne olmaktadır. Öyle ki 90’lı

yıllara kadar Kürt ulusal hareketinin geleneksel kadro ve çizgisi çok önemli oranda sosyalist program ve kadroların ideolojik hegemonyası altında kaldı.

Rizgarî'nin teorik tezlerinin oluşturulmasında etkili bir yere sahip olan **Orhan Kotan**, uluslararası sosyalist hareketin ulusal kurtuluş mücadeleleriyle ne tür bir sentez oluşturabileceğine, bunun Kürt ulusal demokratik mücadelesiyle buluşma veya çatışma alanlarını tartışan, ne tür programatik çözümler bulunabileceğine kafa yoran bir teoriysen olarak karşımıza çıkıyor.

Orhan Kotan'ın düşünce dünyası Kürt halkının ulusal zulümden kurtuluş problemiyle, onun dünya ve Türkiye ile olan evrensel bağlantısını, sosyalist hümanizm zemininde kurma çabası olarak tanımlanabilir.

Uluslararası sosyalist hareketin, "barutu tükenmiş burjuvazinin demokratik görevlerini üstlenerek, ulusal demokratik devrimi sosyalist devrime taşıma" adına ulusal kurtuluş hareketlerine önderlik etme tezinin yaşadığı sorun ve çatışmalar -bir bakıma bu sancılı aşk- 90'lı yıllara kadar Orhan Kotan'ın -ve tabii Rizgarî'nin- "Kürdistan ihtilali" üzerine geliştirdiği tezlerin de bel kemiğini oluşturmuştur.

Reel sosyalizmin çöktüğü, kapitalizmin kendini yeniden topladığı "küreselleşme" döneminde ise bu sancılı aşk yerini ayrılığa terk etti. Uluslararası sosyalist hareketin ulusal kurtuluş hareketlerine öncülük etme, demokratik devrimleri tamamlama gibi iddiaları teorik olarak da sona erdi. Sosyalist kamptan bir türlü gelmeyen siyasal destek, zaten yoksulluk içindeki güçsüz bu yığınların üzerine sürekli "dünya devrimini taşıma" yükü bindirilmesi, el altından desteklenen ve manüpilatif bir hale dönüşen silahlı mücadele ile marjinal terörist hareketler haline çevrilen ulusal kurtuluş savaşları da yol ayrımlarına geldiler. Sistem Güney Afrika örneğindeki gibi onları yeniden bir biçimde içine almaya başlamış, hatta SSCB'nin dağılmasından sonra buralardaki ulusal bağımsızlık isteklerini düpedüz destekler hale gelmişti.

Kotan, 1973 TKDP Program Taslağını kaleme alırken ulusal demokratik düzeyle

sosyalist düzeyin birbirinden ayrılması, ulusal demokratik bir partinin önüne sosyalist programlar dayatılmaması görüşündedir;

Türkiye Kürdistanı'nda Marksist-Leninist mücadeleyi önerenler, T-DKP'yi Marksist-Leninist parti gibi görmek isteyenler büyük bir hata içindedirler. Emek-sermaye çelişkisinin yani modern toplum sınıflarını oluşturan burjuva-proleter mücadelesinin çözümü elbette ki sosyalizmden geçer. Ancak halkının %100'ü son derece geri bir üretim biçimi içinde bulunan ve başlıca unsuru (%85-90) köylü yığınların teşkil ettiği Kürdistan'da T-KDP Marksist-Leninist mücadele içinde değildir. Bu önerinin sahibi değildir. Ve bu önerinin sahibi olamaz. T-KDP, halkın sınıf yapısına bağlı olmaksızın bütün sınıf ve tabakalarının sorularına cevap veren ve özlemlerini bünyesinde barındıran bir CEPHE partisidir. Bir MİLLÎ partidir.(38)

1982'de ise *Rizgarî*'nin "ideolojik inşa süreci"nin ardından karar kılınan örgütlenme modeli "Kürdistan'da dört parçada tek ve merkezi proletarya partisi" olarak sonuçlandırılmıştır.

Rizgarî deklarasyonundan beri "ayrı örgütlenme" olarak formüle edilen anlayış, sınıf ve ülke temelinde de somutlaştırılarak "dört parçada tek ve merkezi proletarya partisi" olarak somutlaştırıldı. *Rizgarî* dergisi 9. sayı ve Özel Ek 10. sayılarda bu örgütlenme perspektifinin ana başlıkları da açılmıştı. "Kürdistan'da komünist öncünün örgütlenerek savaş alanındaki yerini alması, kapitalist köleliğe karşı Marksist-Leninist mücadele ve Kürdistanlı sosyalist siyasal güçlerin birliği" çağrıları bu açılımın sonuçlarıydı.

Kürdistan proletaryasının ihtilalci bir sınıf örgütü olarak PARTİ ve bütün ulusal demokratik güçlerin ortak taarruz cephesinde birleşecekleri bir ulusal kurtuluş CEPHESİ... Formülasyon buydu.

1980 yılında ise bu perspektife uygun olarak Kürdistan Komünist Partisi örgütlenme planı, programı ve tüzüğü kabul edilmişti. Örgütlenme planına göre

dört parçada ayrı sekretaryaların oluşturulması ve örgütlenmenin tüm Kürdistan'ı kapsamı gerekiyor. Aynı program uyarınca ülkedeki *Rizgari* faaliyetleri bir geçiş dönemi organizasyonuna bağlandı. Tüm örgütsel faaliyetler "Siyasi Kurul"ca yönetildi ve KKP örgütlenme planı, programı ve tüzüğü belirlenen üyelere açılarak örgütlenme çalışmaları yürütüldü.

Kürdistan Komünist Partisi İnşa Komitesi yayın organında, eski parti programlarının Kürdistan'da ulusal kurtuluşa denk düşen ulusal demokratik devrim programı ile kendilerini sınırladıkları, toplumsal kurtuluşa denk düşen sosyalist devrimi ulusal demokratik sınırlar içine hapsettikleri eleştirisi yapılır: *"Biliyoruz ki ulusal olamayanlar, enternasyonalist olamazlar. Biz Kürdistanlı Marksistler, ilke olarak kendi ülkemizde örgütlenmeyi, devrimci proletaryanın dünya düzeyindeki mücadelesinin militan cephelerinden biri olarak Kürdistan proletaryasını örgütlemeyi görev sayarız".(39)* *"Sosyalist düzey ile ulusal demokratik düzeyin tek bir program içinde ve bütünsellik içinde yer alması gerekiyor."* (Yekiti, s.4)

Her ne kadar o günlerde "düşüncelerimiz berrak, hedeflerimiz net, yolumuz aydınlıktır" diyerek özgüven belirtilmekteyse de, 1987'de örgüt model ve programı yeniden gözden geçirilerek "sosyalist ve yurtseverlerin bileşkeni" bir CEPHE modelinde karar kılınır. Merkez Komitesi'nde yer aldığı PRK/Rizgari [Partiya Rizgariya Kurdistan] kendisini "sosyalist muhtevalı bir KİTLE PARTİSİ" olarak tanımlamaktadır. Parti programı, Kürdistan devriminin ULUSAL DEMOKRATİK ve SOSYALİST olarak birbiriyle iç içe, ancak ayırt edilmesi gerekli ikili bir karakter taşıdığını belirterek asgari ve azami program hedeflerini açıklamaktadır.(40)

Orhan Kotan 1990 yılında Leninist örgütlenmenin burjuvaziye ait görevleri yoksul ve geri kitlelerin üzerine yüklediği, bu yüzden de bürokratzmin temeli olan illegal çelik çekirdek, öncü örgüt gibi kavramların öne çıktığını belirtir:

Geri bir ülkede öncü örgütün çelik yapılanması, merkezi yanın öne çıkmasının başlıca kaynağını oluşturuyor. İlegal, öncü ve merkezi bir yapılanma... Stalin ile

beraber kurumlaşıp, özellikle geri ülkelere ihraç edilen bu örgüt anlayışını biz tümü ile devraldık. Bu da bizim tarihsel talihsizliğimizin başlıca nedeni oldu.(41)

Bu nedenle de “her birinin tepesine küçük Stalinler’in tünediği” 30 yıllık siyasi kültürün ürünü olan örgütlerin yoldan çekilmelerini talep etmekte ve legal örgütlenmelere geçilmesini önermektedir.

“Teoride Panik Yaratan Bir Kavram: Faşizm”

Rizgarî Dergisi'nin 9. sayısında yayınlanan, egemen solun faşizm ve Kemalizm tahlillerinin, anti-faşist mücadele taktiklerinin eleştirildiği uzun makaleye böyle bir girişle başlamıştı. Bu tahliller Rizgarî'nin Stalinist merkez sol çizgiyle, III. Enternasyonal pratiğinin eleştirildiği bir ideolojik kopuşmasına tanıklık eder. Kürt sosyalist hareketi içinde Stalinizme en popüler olduğu bir süreçte alınan bu karşı tavır, kısmi olarak Troçki'nin, Gramsci veya Luxemburg'un Marksist kaynaklar olarak referans gösterildiği radikal bir teorik konumlanıştır. Bu metinle birlikte Rizgarî hem “Troçkist” hem “Kürt milliyetçisi” olarak suçlanıp, anti-faşist cephenin dışında atılmaya çalışıldığı bir tepkiyle karşılaşır.

Anti-faşizm konusunda “Türkiye’de Kuran-ı Kerim haline gelen «Faşizme Karşı Birleşik Cephe»’nin yazarı “Dimitrov’un Faşizm tahlillerinin yetersiz, anti-faşist siyasal strateji ve taktiklerinin ise yanlış” olduğu belirtilen metinde; burjuva baskıcılığının tüm biçimlerini, tüm kötülükleri “faşizm” olarak nitelemenin yanlış olacağı, faşizmin asıl olarak “burjuva rasyonelliği dışında bir olgu olduğu” belirtiliyordu. Bu tahlile göre, faşist hareket asıl olarak küçük burjuva yığınların düzen dışı muhalefetlerinin üzerinde yükselmekteydi. Buna göre faşist iktidar da devletin burjuvaziye karşı da görece biçimde özerkleşmesi, onun için de buyurgan hale gelmesi demektir. Tekelci sermaye ekonomik iktidarını da kaybetmemek için, siyasal iktidarını da paylaşmaya razı geliyordu.

Türkiye’de ise burjuvazinin hemen her türlü baskıcı yönetimi “faşizm” olarak tanımlanmakta, faşizme karşı mücadele “kapitalist köleliğe karşı” mücadeleden

ayrı düşünöldüğü için de mücadele faşist çetelerle sokak çatışmalarına hapis olmakta, hedef olarak da burjuva demokrasisini geçememekteydi. Ayrıca Türk solu “faşizm” şablonunu bol bol kullanarak da Kemalizmi tahlil edememekte, Kürdistan’daki sömürgeci yapıyı göz ardı etmekteydi.

Kemalizmin, “siyasi ve ideolojik olarak faşizm ile fevkalade benzer uygulamalar içinde olduğu” tespiti yapılmaktadır:

“Kemalizm, çözülen, çürüyen feodalizmin içinden gelen, kapitalistleşme evresinde, toplumsal örgütlenmeyi kaldıramayacak alt yapı kurumlarına sahip olunan bir dönemde, yukarıdan aşağıya doğru geliştirilen kapitalistleşmedir. Kemalizm, yürütmenin sınıfa karşı özerkleştiğı bir devlet biçimidir. Bu yanı ile Bonapartist karakteristikler taşır. Ancak, Kemalizm ile Bonapartizmi özdeşleştirmek mümkün değildir. (..)“Kemalizm’in inşa süreci ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun toplumsal örgütlenmesinde etkin bir yeri olan asker bürokrasinin, yürütmede doğrudan buldukları bir evredir. 1919-22 savaşının yöneticileri, siyasi iktidarı ele geçirmişlerdir.(42)

Türk solu ile “sömürgecilik ve ayrı örgütlenme” noktalarında gelişen ideolojik mücadele Kemalizm ve faşizm ile ilgili saptamalarla daha da derinleşmiştir. Kemalizmin hiç olmazsa başlangıçta “anti-emperyalist, ulusal kurtuluşçu, ilerici özellikler taşıdığı” yolundaki genel kabul, o evrede Kürt hareketleri tarafından da paylaşılmaktaydı. *Rizgarî*’nin Kemalizme yönelttiğı bu radikal eleştiriler, Türk solundan büyük tepkiler görmekteydi.

Nedir ki 12 Eylül darbesinin eli kulağındadır, uzun boylu teorik-ideolojik tartışmaların yerini sola yönelen topyekûn tehdide karşı ortak duruşun, pratik ihtiyaçları alacaktır. Ama sol hareketin aldığı yenilginin ideolojik kaynakları tartışılırken eski tip mevzileşmeler önemini yitirmiş olacaktı.

Örgüt kadrolarının ardı ardına tutuklamalar geçirdiğı bir dönemin ardından Avrupa’da 12 Eylül Cuntası ile ilgili parti bildirisinde yapılan tahlil “12 Eylül’ün

militarist-bürokratik bir devlet darbesi”**(43)** olduğu yönündedir.

Bildirinin önemli yanlarından biri de Türkiye’de 12 Mart gibi askeri darbe dönemleri değerlendirilirken, o güne değin sol hareketler içinde pek görülmeyen biçimde 27 Mayısla ilgili özeleştirici de içeren yeni belirlemeler yapılmasıdır:

*Türkiye’de solun hemen hemen tümü, yirmi yıl önceki bir askeri darbeyi, 27 Mayıs darbesini şu ya da bu kadar ilerici görmüşlerdi. Hala da 27 Mayıs’a övgüler düzmektedirler. Biz Kürdistanlı Marksistler, geçen süre içinde yeterli bilgi ve bilince sahip olmadığımız için o günlerde gerekli ve yeterli açıklamaları yapamamıştık. Sonraları daha berrak ve net olarak görebildiklerimizi yazdık. Kısaca şöyle özetlenebilir: Siyasal düzeyde 27 Mayıs, asker sivil bürokrasinin iktidara müdahalesi olarak biçimlendi. Ve bir darbe ile gerçekleştirildi. DP’nin iktidarından sonra, iktidar üzerindeki haklarını azar azar kaybeden Kemalist iktidar erki (erk: güç, yetke) 27 Mayıs’ta bu haklarını nispeten geri almayı amaçladı. Tarihsel toplumsal açıdan bu bir geriye dönüşü ifade eder, bu anlamda gericidir. Somut siyasal pratikte ise ilerici ve demokratik biçimlere büründü. Onun ilerici ve demokratik biçimleri, kendi doğasından kaynaklanmıyordu. Tam tersine, toplumsal alanda yerini alan burjuvazinin çıkarlarının ifadesi idi.***(44)**

Darbenin yarattığı karamsar tabloya rağmen Orhan Kotan, kendi deyimiyle “Ortadoğu’nun devrimci depremlere gebe” olduğuna inanıyordu. “Ortadoğu emperyalizmin yumuşak karnıydı, emperyalizmin çözümsüzlüğünün kilitletiği bu statükonun ortasında ise beyni ve iskeleti sömürgeciler tarafından parçalanmış Kürdistan, durmaktaydı, statükonun kilidini açacak anahtar ise Kürdistan devrimiydi” (agy).

Bildirilerde Rizgarî 9’daki faşizm tahliline uyarlı olarak yapılan “militarist bürokratik cunta” tanımı, “Rizgarî 12 Eylül’e faşist demiyor!” tarzında bir tecrit gerekçesi yapılmaya çalışıldı. 12 Eylül’ün 2. yıldönümü için ortak platformdan niçin çekildik? *Ayrı Dur, Ortak Vur!..***(45)** başlıklı broşürde bu kavramsal tartışmanın siyasal pratikteki sonuçları üzerinde durulmaktadır:

...bu grupların hiçbirinin sağlam ve tutarlı bir faşizm teorileri yoktur... Faşizm üzerinde şuradan buradan aşırılmış ve alt alta sıralanmış bir formüller yığını ile ajitatif savaş sloganları egemen ideolojinin yapısını oluşturan öğelerdir. Tutarlı bir faşizm teorisine sahip olunmadığı için de , faşizme karşı mücadelede zikzaklı, kararsız, ilkesiz davranılmaktadır. (...) 12 Eylül öncesinin en önemli karakteristiği, faşizme karşı verilen mücadelede gösterilen olağanüstü beceriksizlik ve tutarsızlıklardır. (...) Sağ -sol çatışması kalıpları içine sıkışıldı, sosyalist hareket sivil faşist çetelere karşı mücadele perspektifi içine hapsoldü, kapitalist devlet aygıtı hedef dışı kaldı.

1980 Cuntası ve “Yol Ayrımları”: Tasfiyeler...

12 Eylül 1980 cuntası ile başlayan dönemi, Türk ve Kürt sol hareketleri için genel bir yenilgi ve tasfiye dönemi olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Kimi guruplar sahip oldukları kitlesel güce ve olanaklara rağmen marjinalleşip tasfiyeye uğrarken, kimi guruplar da döneme uygun politikalar izleme, fırsatları değerlendirme, yenilgiden dersler çıkarma temelinde kendilerini yenilemeyi başardılar.

80 öncesinde kitle tabanları, köylülük bağlantıları, sahip oldukları olanaklar, hatta askeri aparatları bulunmasına rağmen en büyük tasfiyeye KİP ve KUK örgütleri uğradılar. TKSP ılımlı-reformcu çizgisinde belli bir iç tutarlılık göstererek geri çekilmişti.

Cunta dönemi bir çok gurubun ise giderek marjinalleşmesi ve etkisizleşmesine de yol açtı. Hareketler örgütsüz yakalanmış, “parti” veya “örgüt”ler ise süreci karşılayacak güçte olmadıklarını anlamışlardı. Legalize olmuş, genişlemesine büyümüş ama derinlik kazanamamış örgütler, yoğunlaşan operasyon ve tutuklamalarla militarizmin kolay hedefleri haline gelmişti. Yüzlerce, binlerce kadro gözaltı, tutuklama ve cezaevlerinde işkence ve ateş altında sınav verirken; dışarıda kalan kadrolar da düzenli ya da düzensiz olarak yurtdışına

çıkmaktaydılar. Bunların bir kısmı örgütlü geri çekilme, ama büyük bir bölümü telaş içindeki bir kaçıştı.

Böylece hem Türk, hem Kürt devrimci hareketi sürgün ve mültecilikle kitlesel olarak tanıştı. Uzaktan ve biraz da hayali bilgilerle tanınan Avrupa, Ortadoğu ve Güney Kürdistan alanları artık devrimci kadrolar için somut ve gerçek yüzleriyle öğrenilmeye başlandı. Ama buralar da en az sorgu, işkence ve cezaevleri kadar zorlu bir sınav alanları olarak belirmişlerdi.

Bireyler de, örgütler de bu sınavdan kırılıp dökülerek, düşüncede ve eylemde tükenerek ya da kendini bambaşka bir tarzda üreterek yaşamının bir yolunu buldular.

Bu süreçten kendini yenileyerek, atılım yapıp güçlenerek çıkan tek hareket PKK oldu. Diğerleri bambaşka serüvenler yaşayarak küçüldü veya etkilerini yitirdiler. Kimileri kendilerini yeni bir tarzda aşmayı denedi...

Rizgarî, Ala Rizgarî ve Kawa'nın Özgün Tutumları

Cunta dönemini ve 15 Ağustos öncesini anlatırken Rizgarî'nin devrimci tutumuna vurgu yapmak gereği vardır. Çünkü bu husus, genellikle görmezden gelinen ve Rizgarî'nin de pek fazla tanıtımını yapmadığı, dönemin ilkeli devrimci tutumlarına örnek teşkil etmektedir.

Bu süreç aynı zamanda bir devrimci hareket için olabilecek talihsizliklerle doludur. Birincisi; Rizgarî, 12 Eylül'den önce geçirdiği bölünmenin etkilerini aşip toparlanmadan, cunta dönemine örgütsüz yakalanmıştı. İkincisi; 1980'de geçirdiği operasyonlarda önder kadrolarının önemli bir kısmı tutuklanmıştı.

Buna karşın Rizgarî, cuntaya karşı direniş ve mücadele bayrağını yükselteceğini

aynı gece (bir Alman gazete ve TV'sine verilen demeçle) ilan eden ilk hareketlerden/örgütlerden biridir. Cunta koşullarında dağılmak bir yana, örgütlenme çalışmalarını sürdürmüştür. Deşifre olan ve aranan kadrolarına yurtdışına çıkma yasağı getiren Rizgarî, örgütlenme çalışmaları için hem Güney Kürdistan'a, hem de Küçük Güney'e (Suriye) seçkin kadrolarını çıkardı.

O dönemde siyasi gruplar SSCB, Arnavutluk ve Çin ekseninde kutuplaşmaları sonucunda aralarında kıyasıya çatışırken, bu kampların dışında duran hareketlerin ise kuşatmaya uğradıkları biliniyor. Özellikle SBKP çizgisi, bölgede kendi inisiyatifi dışında kuş uçurtmuyor; Güney Kürdistan'da Irak Komünist Partisi (IKP), Suriye'de bizzat devletin kendisi El-Muhaberat eliyle ve Filistin örgütleri, cunta koşulları nedeniyle alana giren örgütleri kendi denetimleri ve fiili kuşatma altında tutmak istiyorlardı. Bu kamp içinde konumlanan gruplar ya bu bağımlılık ilişkisini kabulleniyor ya da katlanmak zorunda kalıyorlardı.

Bütün bu koşullara karşı siyasi ve örgütsel bağımsızlığına büyük bir titizlik gösteren Rizgarî, çıktığı alanlarda hiçbir denetim ve bağımlılık ilişkisini kabul etmedi, bu tip bir ilişkiye girmede. Bunun bedelini ise Suriye alanındaki kadrolarınının 1981 yılında iki kez tutuklanarak Türkiye'deki askeri rejime iade edilmesiyle ödedi.

Buna karşılık Rizgarî cunta koşullarında örgütlenme, illegal yayın gibi çalışmalarını sürdürdü. 1982 yılında Ankara ve İstanbul'da ciddi eylemler gerçekleştirdi. 1983 yılında Suriye'de bulunan bir kısım kadrolarınının KKP-İÖ olarak askeri örgütlenme için Kürdistan'a silahlı çatışmayla girmeleri de kritik bir girişim olarak değerlendirilmelidir. Fakat sonuç olarak başarısız kalmıştır.

Ala Rizgarî de hem Suriye hem Güney Kürdistan'a çekilen gruplardan biriydi. Bu grup da 12 Eylül operasyonlarında birçok kadrosunun tutuklanmasına karşılık, önder kadrolarını ağırlıklı olarak Güney'e taşımayı başarmıştı. Böylece "silahlı mücadele" konsepti için de acil ve kendiliğinden koşullar ortaya çıkmış bulunuyordu. Ne var ki "silahlı mücadele - siyaset" ilişkisinin teorik öngörülerini aşan, sert realitesi, hiç hesaplanmayan bağımlılık ilişkilerinin ve gerilimlerin

ortaya çıkmasını da beraberinde getirdi.

Kadrolar arasındaki gerilim ve siyasetteki bu kırılma, mültecilik koşullarında belli bir süre sonra ayrılıkların daha da derinleşmesine ve Kürdistan'dan uzaklaşarak Avrupa'ya yönelinmesine neden oldu. Özellikle YNK ile iyi ilişkiler içinde olmasına rağmen Ala Rizgari'nin "silahlı mücadele" deneyimi başarılı olmadı ve örgütlenme yavaş yavaş çözüldü.

Bir kısım Ala Rizgari kadrosu ise Avrupa yerine ülkeye dönmeyi yeğleyerek örgütlenmeyi burada geliştirmeyi denedilerse de; Cunta'nın Kürdistan'da yarattığı ortam onların kolayca tecrit edilip yakalanmalarına yol açıyordu. Birçok girişim bu kadroların yakalanmalarıyla sonuçlandı.

İç çatışma ve örgütsel bölünmeler nedeniyle, cunta dönemini dağınık ve bölünmüş biçiminde karşılamak durumunda kalan radikal örgütlerden biri de **Kawa**'dır. Arnavutluk (AEP) çizgisinde karar kılan grup henüz partileşmeden **PSŞK** (Peşmergeyên Sora Şoreşa Kurdistan) ve **KPŞK** olarak ikiye bölünmüştü. İdeolojik ve siyasal temele dayanmaktan çok, örgütlenme tarzı ve kadroların niteliğine göre belirlenen bu ayrılık harekete güç kaybettirdi. Genişlemesini Kürt kent ve kasabalarındaki işsiz ve alt kültür gruplarına yayan, beri yanda aydın ve öğrenci kadrolar da barındıran her iki grup da silahlı mücadele amacı taşıyorlardı.

Onlar da bu güçsüz yapıyla militarizmin darbelerini almaktan kurtulamamışlardı. Fakat bundan daha önemlisi, cephe gerisine çıkmak ve savaşçı bir örgütlenme hazırlığı için Suriye'yi seçen Kawa'nın önder kadrolarının, 1981 yılında Kamışlı'da Suriye ve Türk ordusunun ortak bir operasyonu sonucu topluca katledilmeleridir. Bu trajik olay Ortadoğu'ya açılan grupların karşılaştıkları dayatma, komplo ve tahribatların boyutunu göstermektedir. Kamışlı katliamındaki etkenlerden biri de Kawa'nın "anti-sovyetik" bir grup olarak Suriye politikasına ters düşmesiydi.

5 No'lu Zindan

Sömürgeci militarist rejim, binlerce yurtsever, devrimci ve sosyalist kadroyu, binlerce yurtsever Kürdistan köylüsünü işkenceden geçirdi. Diyarbakir zindanı Kürdistan'daki onlarca işkence ocağının merkezi durumundaydı. Bu insanların ağırlıklı bölümü PKK sempatanları veya kadrolarından oluşuyordu. Binlerce kişi tutuklandıkları bölgelere göre dosyalara ayrılıp yargılanmaktaydı. Kitlesele yargılanan diğere gruplar da KUK ve DDKD idi. Ayrıca, TKSP, Rizgarî, Ala Rizgarî, Kawa, Dengê Kawa davalarıyla Türk Solundan TKP/ML, HK gibi gruplar bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra Siverek olaylarına bağlantılı olarak "Tırşikçiler" olarak adlandırılan Bucak ve Süleymanlı aşiretinin unsurları da yargılanmaktaydı. Ve tabii ki, cunta Kürt kökenli milletvekili ve aydınları ya bireysel ya da yakın gördükleri bir dosyaya yamayarak işkence tezgahından geçirmeyi ihmal etmemekteydi.

Zindanlardaki kitlenin genel köylülük özellikleri, bilinç ve kararlılık öğelerinin zayıflığı, kadroların süreci karşılamadaki zayıflık ve yetmezlikleri; örgütsüz yakalanma ve darbenin yarattığı yılgınlık; sol içi çatışmaların yarattığı dağınıklık ve güvensizlik gibi birçok zaaf karşısında, Devlet olanca gücü ve barbarlığıyla cezaevine yöneldi. Dağınık ve yeteneksiz direnme çabalarına karşın idare 1981 yılına geldiğinde hemen hemen tüm cezaevini "kurallara uydurmuş" teslim almıştı. Bunun da ötesine geçerek önemli sayıda kadro ve sempatanı itirafçılaştırmayı başarmış, artık koğuşları ihanete zorlamaktaydı. Koyu bir işkence ve vahşet dönemi yaşanmaktaydı.

Buna karşılık sonraki sürecin belirleyicisi haline gelecek olan direnişçi bir çizgi de belirmeye başlamıştı. Mazlum Doğan'ın intiharı, 1982 Ölüm Orucu Direnişi, 1983 Mayıs'ında Dörtlerin kendilerini yakma eylemi gibi sembolik olarak da güçlü bir etkiler yaratan eylemler bu çizgiyi temsil eder.

Bu Bölümün Sonucu

90'lı yıllarda Kürt siyasi hareketi, Diyarbakir Zindanı ile, Ortadoğu ve Avrupa'daki siyasi göçmenlerin bu süreçteki tavırlarına, yönelimlerine sıkı sıkıya bağlı olarak yeniden biçimlenmiştir.

PKK'nin Filistin'de mevzilenmesiyle elde ettiği imkânları, 15-16 Ağustos 1984'te silahlı mücadele kanalıne etmesi; diğer grupların Ortadoğu pratiğinde tutunamayıp Avrupa koşullarına uyum sağlama çabaları, yeni dönemin çok daha farklı biçimler üzerinde gelişmesinde etkili oldu. PKK silahlı mücadele sayesinde Kürdistan köylülüğünden kitlesel bir destek alırken ve geleneksel yurtseverin ise teveccühünü kazanırken; Rizgarî de dahil diğer örgütlenmeler özellikle ülkedeki tabanlarını önemli ölçüde kaybetti veya oldukça gerilediler.

Rizgarî'nin (Ala Rizgarî dâhil) Kürt ulusal demokratik hareketinin bağımsız bir ideolojik-siyasal zemine oturmasında önemli katkıları olduğunu düşünüyorum. Kürt sosyalist grupları çok uzun süre Türk solundan ayrı ve bağımsız örgütlenmeyi reddettiler. Kürt ulusal demokratik hareketinin kendi bağımsız ve güçlü iç dinamikleri olduğu, buraya yaslanmak gerektiği ısrarla vurgulandı. Kürdistan devriminin kendine özgü teorik tezleri tarihsel perspektifi olması gerektiği ve bunun yeterince güçlü kaynakları bulunduğu da ortaya konuldu. Rizgarî tarafından savunulup tartışılan tezlerin PKK dahil birçok Kürdistanlı grubu etkileyip değiştirdiğini söyleyebilirim.

Kürt ulusal demokratik hareketine ait anti-sömürgecilik, bağımsız örgütlenme, ayrılma hakkı, Kemalizm ve resmi ideoloji eleştirileri gibi birçok temel tezin, Türk soluna, sosyalistlerine, demokratlarına aktarılmasında da ciddi bir etkisi olmuştur.

Olumsuzluğu ise teorik ve ideolojik mücadeledeki radikalizme rağmen bunu siyasal bir güç ve örgütsel formlara dönüştüremeyişidir; böylece birçok yetişkin kadro siyaset dışına düşmüş veya kendi nosyonları dışında yapılarla hareket etmek zorunda kalmışlardır.

Rizgarî hareketi sömürgeci metropollerdeki öğrenci gençlik ve aydınlar, bazı meslek grupları içinde gelişmiş ama asıl hedef kitlesi olana Kürdistan'a nüfuz edememiştir. Ne şehirlerdeki Kürt işçilerine ne de Kürt köylülüğüne... Adana'nın kenar semtlerinde, Tatvan, Varto, Malazgirt, Ergani gibi bazı lokal alanlarda kasaba düzeyinde gelişmeler kalıcı ve etkili olmadı.

Kürt ulusal hareketinin ana gövdesi olan Kürt köylülüğü ve kent yoksullarına ulaşamadı, onların dilinden konuşup, onları örgütleyen bir yapı oluşturulamadı. Programatik olarak öngörmesine rağmen silahlı mücadeleyi örgütleyemedi.

Tüm bunlar bir dönemin siyasi kadrolarının gençlik hevesiyle bol bol konuşan ama söylediklerini yapamayan insanlar olarak kitlede güvensiz bir profil edinmesine neden oldu.

Sınıf mücadelesi, sınıf ideolojisi ve sınıf örgütü düzeyinde hareket edilmesine rağmen, sınıfın (köylüler, kır yada kent yoksulları, işçiler, sendikalar gibi) kendi özgün talepleri içinde örgütlenmesine girilmemesi, politikalar geliştirilmemiş olması da bir başka açmaz oluşturmaktadır. Günümüzde sömürgeci metropollerin varoşlarını dolduran Kürdistanlı kır yoksullarının önemli ölçüde hem sınıf hem de ulusal demokratik taleplerin dışında kalmasında bu ihmalin rolü büyük olmalı. Bu da örgütlerin asıl olarak ulusal demokratik kitlesel bir zeminde durdukları, Marksizmin daha çok siyasal bir retorik olarak kullanıldığını gösteren bir olgu.

Bundandır ki, 12 Eylül rejiminin yarattığı tahribatların üzerine Doğu Bloku'nun çözülmesi süreçlerinin hemen ardından sosyalist söylemin hızla ve rahatlıkla terk edilebilmesi oldukça kolay oldu.

Diğer örgütlerin de Rizgarî gibi kendi hedef kitlelerinin uzağında kalmaları, söylemlerini pratiğe geçiremeyişleri; siyasal boşluğun PKK tarafından doldurulmasını kolaylaştırdı. Siz siyasal bir özne olmayı başaramadığınız zaman, bu boşluk başka biçimde yerini doldurmakta gecikmez.

Rizgarî dahil diğer Kürt örgütlenmeleri de kendi sosyal ve siyasal tabanlarıyla, hedef kitleleriyle sağlıklı ilişkiler geliştirebilmiş olsaydı; ulusal demokratik mücadele daha büyük gelişmeler sağlayabilirdi. Tekçi bir örgütsel yapı değil, demokratik bir çoğulculuk egemen olabilirdi.

Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesi açısından 1980 dönemi Diyarbakir 5 no'lu zindanını ve 16 Ağustos 1984'te Türkiye'ye karşı gerilla mücadelesinin başlatılmasını tarihsel dönüm noktaları olarak ele almak yerinde olur. Her iki sürecin hem Kürt toplumu hem de bölgenin politik dengeleri açısından yalnız yakın dönem de değil kalıcı, uzun vadeli etkileri olmuştur. Bu süreçteki köklü değişiklikler, 80 öncesi Kürt siyasetinin bütün bütün atmosferini de değiştirmiştir.(46)

Diyarbakir Cezaevinin 90'lı yıllardaki Kürt siyasetinin şekillenmesi ve belirlenmesinde temel bir rolü olmuştur. Tıpkı 1971'deki Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerindeki yargılamalar ve cezaevi süreçleri gibi, 1980 dönemi uygulamalar da ardı sıra gelen siyaset kuşağını derinden etkilemiştir. Bu etkilenmeyi daha hızlı bir radikalleşme biçiminde özetlemek mümkündür.

Kürt sorununu “en önemli milli sorunumuz” diye tarif etmelerine rağmen, Türk aydınları ve politikacıları arasında Kürt toplumu ve politik yapısı bağlamında yaygın bir cehalet göze çarpar. Küçümseme ve basite indirgeme ile malül bir “oryantalist” yaklaşım Kürt toplumundaki değişim dinamiklerini görmeyi ve siyasi taleplerini anlamayı zorlaştırmaktadır. Uzun yıllar Diyarbakir Zindanında yaşanmış zulümleri görmezden-duymazdan gelmeyi yeğleyen bu çevrelerde; son birkaç yıldır da Kürt sorununun [daha özel anlatımıyla PKK'nin gelişmesi ve silahlı mücedelenin ortaya çıkışını] Diyarbakir Zindanı ile açıklama eğilimi ortaya çıktı. Onlara göre 12 Eylül cuntasının Diyarbakir cezaevindeki zulüm politikası olmasaydı, Kürt sorunu şiddet temelinde var olmayabilirdi.

Sonuç olarak Diyarbakir 5'nolu zindanını kendinden sonraki siyasi radikalleşmenin temel nedeni saymak yerine, önemli etkenlerden biri, siyasi kırılma ve değişimlerin yaşandığı bir süreç olarak değerlendirmek daha doğru olur.

Diyarbakir cezaevi Kürt ulusal sorununun varolmasının bir nedeni değildir; sürecin bir parçasıdır. On binlerce insanın, örgütlü örgütsüz, köylü kasabalı, kadın, erkek, çocuk demeksizin sirküle olduğu bu ünlü zindan, 1970'lerdeki

siyasal kabarıŖa devlet tarafında verilen bir cevaptır. Kemalist askeri diktanın smrgeadaki Kürt ulusal hareketini tırpanlamak amacıyla Diyarbekir’da azgın ve ölçüsüz metotlarla alıŖtırdığı bu cezaevinin, metropollerde benzerleri olan Metris ve Mamak gibi pilot cezaevleri de asıl olarak sol, devrimci muhalefeti törpülemek için kurulmuŖtu.

Türkiye’deki sol-sosyalist hareketleri yakından izleyenler, 1980 ve 90’lı yıllar boyunca yaŖanan tartıŖma ve yazıŖmaların esas büyük bir bölümünün, sosyal ve siyasal sorunlardan çok cezaevlerindeki direniŖler ve mücadeleler üzerinde yrdgn greceklendir. Cezaevlerindeki direniŖilik üzerine çok ayrıntılı ve keskin bir söylemle yürütülen polemiklerin damgasını vurduğu bir politik edebiyat söz konusudur.

Rizgarı’nin de bu edebiyata bir katkısı “**Diyarbekir Cezaevi Raporu**” 1 ve 2. kitaplarıyla grlmŖtir.(47) rgte gönderilen raporlardan yararlanılarak hazırlanan her iki kitap da birçok polemik konusu olmuŖ ve içerdiği anlatımlar ve dili itibariyle yoğun tepki toplamıŖtı.

Fiziki olarak daraltılmıŖ mücadele alanının, toplumsal tahlil ve siyasi ngrleri de önemli ölçüde daralttığı söylenebilir. Bunun en önemli kanıtı cezaevi direniŖlerinde haklı bir saygınlık kazansalar bile, aynı örgütlerin toplumsal taban olarak bekledikleri karŖılıėı bulamamıŖ olmalarıdır.

Buna karŖılık cezaevleri kadroların bireysel ya da gruplar olarak, kendi iç dünyalarına yolculuk etmelerine, kendilerini yeniden keŖfetmelerine ve farklı duyarlılıkların ortaya çıkmasına imkan tanınmasıyla da etkileri oldu. Uzun yıllar boyunca önemli ölçüde ocuk ve kardeŖ sevgisiyle cezaevlerindeki yakınlarına sahip çıkan ailelerin, devlet aygıtının çıplak zoru ve siyaset iliŖkisini kendi deneyimleri ve keŖfetmeleri ile ortaya çıkan sivil hareketler de bu dönemin karakteristik ürünlerinden biridir.

Diyarbekir Cezaevi bağlamında “direniŖ ve teslimiyet” konusu siyasi tartıŖmalarda

belli bir ağırlığı olmakla birlikte, tek başına Kürt ulusal hareketinin siyasallaşma ve radikalleşmesini temsil ettiğini söylemek abartılı olur. tutsakların ittifakla “teslimiyet” veya “vahşet dönemi” olarak adlandırdıkları ve Askeri cuntanın bütün işkence fantazilerini uygulayabildiği bir dönem; önce PKK'nin önder kadrolarından **Mazlum Doğan**'ın kendini feda eylemi; ardından 18 Mayıs 1982'de **Dörtlerin(48)** kendilerini yakarak verdikleri direniş manifetsou; aynı yılın Temmuz ayında başlayan, **Kemal Pir, Hayri Durmuş, Akif Yılmaz ve Ali Çiçek**'in “Türkiye ve Kürdistan'daki ilk ölüm orucu şehitleri” olarak tarihe geçmeleriyle gelişen eylemler sonucunda tüm cezaevi kitlesinin topyekün başkaldırdığı 5 Eylül '83 toplu isyanının ardından kırılabilmişti. Cezaevi yönetiminin kontrolü yeniden ele almak için Ocak 1984'te başlattığı saldırılar ise neredeyse 6 ay boyunca süren fiili direnişler, protesto eylemleri ve ölüm oruçları ile karşılandı ve sonucunda bir denge durumu sağlandı.(49)

Diyarbakir Cezaevi pratiğinin öğrettiği gerçek en dip noktasına kadar ulaşan sefalet ve teslimiyetin bile sonuçta tamamiyle değiştirilip direnişe zafere dönüşebileceğiydi. Bence en aşağılarda sürüklenerek onurları kırılan tutsakların bunu bir kader olarak kabullenip içselleştirmek yerine bedeller ödeyerek de olsa üstesinden gelmeyi öğrenmeleri, siyasi refleksler açısından da topluma verilen çok anlamlı bir mesaj oldu.

12 Mart cezaevlerindeki siyasi duruşları DDKO'lu gençler üzerinden onların öncülüğündeki siyasi yapılanmalara prestij kazandırmışken; 12 Eylül'ün Diyarbakir zindanı PKK'nin prestij kazandırdı. 1980 öncesi kendi dışındaki gruplara karşı da uyguladığı şiddet ve eylem biçimleriyle antipati duyulan, cezaevinin ilk yıllardaki pratiği ile de kötü bir sınav verdiği görüşü yaygın olan PKK, kadro ve kitle direnişleri sonucu bu intibayı önemli ölçüde kaldırdı. Yargılamalar sırasında yaygın olan siyasi ve ideolojik savunmalar yapıldı. Bu tutumlar sonuç olarak kitlede sempatiyle karşılığını buldu.

Rizgarî ve Ala Rizgarî hareketlerinin kadroları ise Diyarbakir cezaevinde sayısal olarak oldukça az ve etkisiz kalmışlardı. Yargılamalar sırasındaki tutumları, cezaevi tavırları belli bir düzeyi korumakla birlikte; özellikle eski, deneyimli ve yetkin kadrolarından beklenen öncü-direnişçi tutum yerine daha temkinli ve

korumacı bir çizgi izlenmesi düşük bir profil edinmesine neden oldu. Bununla beraber direnişlere aktif biçimde katılmaktan geri kalmamakta; dayanışmacı, paylaşımcı, komünal bir koğuş yaşamı sürdürmeye özen göstermekteydiler. Cezaevi süreci kadro kaybına neden olmadı; tutuklu bulunan kadroların neredeyse tamamı serbest kaldıktan sonra da aktif-örgütlü siyasete devam ettiler.

Diyarbakir Sıkıyönetim Askeri mankemesindeki yargılamalar sırasında, cezaevleri koşullarına paralel biçimde mahkemeler de bir şiddet alanıydı. Savunma hazırlanması da, yapılması da olağanüstü derecede zorlaştırılmıştı. Duruşma salonunda gözlerin tek bir noktaya dikili olarak tutulması, sorulan sorulara ise esas duruş halinde “evet” ya da “hayır” biçiminde kısa cevaplar verilmesi dışındaki her hareket ölümcül dayaklarla cezalandırılıyordu. Buna rağmen herşeyi göze alarak siyasi duruşlarını ortaya koyan insanlar cezalandırıldı.

Rizgarî, Ala Rizgarî Davasında yapılan sınırlı sayıdaki savunmalar, dergide tartışılan görüşlerin desteklenmesi; Kürt ulusunun varlığı ve kendi kaderini tayin hakkı ilkesi üzerine oturtulmuştu.**(50)** Sosyalist dünya görüşünün deklare edilmesi ve yapılan tüm çalışmaların demokratik düzlemde ele alınması da savunmaların diğer ayağını oluşturuyordu. Örgütsel konum, bu çerçevede ifade edilebilecek siyasi talepler ve eylemler ise savunmaların dışında kalmaktaydı. Tersine Rizgarî'nin bir örgüt olmadığı, legal düzeydeki bir yayın faaliyeti ve fikir hareketi olduğu olduğu savunulmaktaydı. Örgütün savunulmamış olması Kürt hareketleri içinde “savunma geleneği” ile öne çıkan Rizgarî önderleri açısından bir geri çekilme olarak çeşitli eleştirilere uğradı.**(51)**

Bunu sadece hukuki kaygılarla izah edilmesi yanıltıcı olabilir. Öncelikle sanıkların çoğunluğu 1980 öncesi sıkıyönetim dönemindeki operasyonlarda tutuklanmışlardı ve bu süreçte örgütsel yapı ile ilgili deşifre olmuş çok önemli bir veri bulunmuyordu. Örgütsel düzeyin savunulması, bir deşifreyon veya itiraf gibi ortaya çıkabilir veya çalışma yürüten yapıyı hedef haline getirebilir endişesi taşımaktaydı. İkincisi; temel örgütsel biçimler bulunmasına, hiyerarşik bir bağ ve örgütlenme çabaları bulunmasına rağmen henüz somut bir örgütlenme modeli üzerinde karar kılınmamış olması da “örgüt değiliz” savunması “yemin etsem başım ağrımaz” biçiminde bir doğruluk inancına da yaslanıyordu. Bunun yanı sıra

hukuki kaygıların da payı önemli payı bulunmaktaydı.

Rizgarî'nin Diyarbakir Cezaevi sürecinde siyasal yazına yaptığı önemli bir katkı da **Recep Maraşlı**'nın 1984 yılında yaptığı "*Diyarbakir Rizgarî Davasında Siyasi Savunma*"sıdır. (52) Keza 1985 yılında Kürdistan Komünist Partisi İnşa Örgütü'nün faaliyetlerinden ötürü yargılanan **Yakup Çiçek, Abdullah Uzun** ve **Şeyhmus Özzengin** de -ki bu arkadaşlar Suriye sınırından çatışma ile alana girmişlerdi- siyasi savunma yaptılar. 1987 yılında da ilk Kürtçe siyasi savunma metni bu yargılamalar sırasında yapıldı.

Gerilla Mücadelesi ve Yol Ayrımları

Cezaevindeki bu diriliş öyküsü ile, 1984 Ağustos'unda Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla dışarıda PKK tarafından başlatılan gerilla mücadelesi Kürt toplumunda da radikal ve uzun vadeli dönüşümlerin habercisi oldu. Bu tarihten sonra siyasetin bütün eski parametreleri, aktörleri ve uygulama alanı çok farklı bir yöne doğru gelişmeye başladı.

12 Eylül'ün operasyonları karşısında Ortadoğu'ya çekilen Türk ve Kürt devrimci örgütleri açısından bu alanın adeta bir "Kurtlar sofrası", bir "can pazarı" gibiydi. Siyasetin tümüyle "ilkelerden" oluştuğunu sanan kadrolar, burada tek geçerli ilkenin nasıl olursa olsun "ayakta kalabilmek" olduğunu öğrendiklerinde, çoktan dejenerasyona ya da tasfiyeye uğramış oluyorlardı. İstihbarat örgütlerinin cirit attığı, manipülasyon ve dayatmaların, çıkar ilişkilerinin son derece bulanık bir zemin yarattığı bu alana en iyi uyum sağlama yeteneğini, son derece pragmatist bir önderlik anlayışına sahip olan PKK gösterdi.

Kuşkusuz "ayakta kalabilmek" bu tür ilişkilere uyum yeterli değildir. Bu açıdan PKK'nin silahlı mücadeleyi ülke içine taşıması oldukça bir kritik rol oynadı. 16 Ağustos'ta Eruh ve Şemdinli'de Türk karakollarının basılması ve kentte propaganda yapılmasıyla başlayan silahlı mücadele, 40 yıllık askeri sessiliğin ardından bir Kürt ulusal örgütü adına yapılmış bir meydan okuma olarak da etkili

bir manifesto niteliği taşıdı. Eylemin bir gelip geçici ve arkası olmayan bir girişim olabileceği ya da provokasyon kuşukları zamanla dağılıp, gerilla mücadelesinin kalıcı mesajlar vermeye devam etmesiyle de o zamana kadar marjinal bir silahlı grup olarak bakılan PKK, yurtsever Kürt köylülüğünden büyük destek almaya ve kitleselleşmeye başladı.

PKK hareketi böylece kendisinin sadece Ortadoğudaki ilişkilere mahkum konumundan çıkarmış, kitle desteği ve eylem gücü bakımından da oyunda her zaman rol alabilecek bir aktör haline gelmişti. PKK'de zaten başlangıçta var olan "lider eksenli" gelişmenin gerilla mücadelesi, cezaevleri ve kitleselleşme ile birlikte lider de efsaneleştirilmeye başlandı. Referans alınan Vietnam pratiğinden öykünerek Öcalan artık "Başkan Apo" [Serok Apo] olarak "dokunulmaz bir önder" vasfı kazanmıştı. Kürdistan'daki geleneksel aşiretçi özellikler, köylülük bilinci bu fetişizmi besledi. Sol'dan gelen özellikle Stalinist "tek adam" liderlik-öncülük anlayışı onun yenden ve yeniden üretilmesine, organize edilmesine hizmet etti. Bir başka deyişle Kürdistan'da kitlelerin politizasyonu siyasal taleplerin içeriğiyle değil, liderin sembolleştirilmesiyle "kurtarıcı, ulusal kahraman" mitosunun yaratılmasıyla gelişti; bu yanıyla da örgütün demokratik mekanizmalar edinmesinin de önünü tıkamış oldu.

Gerilla mücadelesine destek vermek için harekete geçen Türk solu da, Kürt kurumlarının, organlarının, kurtuluş ideolojisinin değil lider kültürünün geliştirilmesine hizmet etmiştir.

PKK'nin bizi "serhıldan"la kitle desteğinin artmış olması karşısında, Türkiye'nin Olağanüstü hal, Köy koruculuğu ve Özel savaş konseptlerini devreye sokmasıyla Kürdistan "düşük yoğunluklu" olarak da tabir edilen sürekli bir savaş alanı haline gelmiş oldu.

Bu durum Rizgarî de dahil, o güne kadar uzun vadede "silahlı mücadeleyi örgütlemeyi" de düşünmüş olan bütün irili ufaklı örgütler için kitle tabanlarının oldukça daralacağı bir dönemi de beraberinde getirdi. Radikal bir yönelim içindeki kadrolar, bu beklentilerinin kendi örgütleri tarafından

karşılanamayacağını görünce, tüm eleştirel bakışlarına rağmen gerilla hareketine aktif ya da lojistik destek vermeye başladılar. Çünkü gerilla mücadelesi Kürdistan'da safları keskin biçimde ayırmakta, devlet terörü ile gerilla arasında siyasi veya ahlaki bir tercih yapmayı dayatmaktaydı.

90'lı Yıllar Boyunca Gelişen, Artan veya Azalan PKK

İsmail Beşikçi, 15 Ağustos atılımını "sömürge insanının sömürgeci karşısında aslında ilk kurşunu kendi sömürge kişiliğine atmış olduğu" tespitini yapan Frantz Fanon'la benzer bir şekilde "Kürdistan'ın ilk kurşunu" olarak tanımlamaktadır. Beşikçi gerilla mücadelesinin Kürt toplumunda yaptığı toplumsal ve siyasi değişikliklere, özellikle köylü kitleleri ve kadınlar üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

1970'li yıllarda Rizgarî hareketinin geliştirdiği tezlerde önemli bir entelektüel katkısı bulunan Beşikçi, kendisi de bir türlü gün yüzü görmeden tutulduğu cezaevlerinde hazırladığı *Devletlerarası Sömürge; Kürdistan* (1990) ve *Bir Aydın, Bir Örgüt ve Kürt Sorunu* (1990) kitaplarında tartıştığı tezlerden başlıcası PKK ve Gerilla hareketinin Kürdistan toplumu üzerindeki etkileriydi.

Birçoğu PKK'den daha önce ve daha köklü temellere sahip olmasına, Kürdistan köylülüğü, gençliği, aydınları ve yurtseverleri arasında kitle destekleri bulunmasına rağmen (DDKD, KUK, PSK, Rizgarî, Ala Rizgarî, Kawa vd.) gibi örgütlerin ve liderlerin; PKK karşısında kitle tabanlarını yetirmelerinin ve giderek etkisiz kalmalarının nedenini burada aramak yerinde olur.

Rizgarî Marksist-Leninist ideolojiyi benimsemekle beraber dünya sosyalist hareketlerindeki, Sovyetler Birliği, Çin, Arnavutluk ya da Latin Amerika kutuplaşmaların dışında kalmaya özen göstermişti. Bu deneyimlerin tümüne sahip çıkan ama aynı zamanda eleştirel bir tutum takınan bir çizgiydi bu. Temel gerekçesi Kürdistan'ın kendi özgün koşullarına uygun bir modelin "şablon"larla ithal edilemeyeceği, ancak diyalektik-tarihsel materyalizmin "ışığında" kendi

modelini yaratabileceği anlayıştı. Bu bağımsız düşünce yapısı nedeniyle yalnızca aktüel kutuplaşmalar karşısında değil, Marksist solun tarihsel tartışma konularında da oldukça cesur tavırlar alabiliyordu.

O dönemin ayırteci “anti” ilkeleri (anti-emperyalist, anti-faşist, anti-feodal) karşısında sosyalistleri diğerlerinden ayırt eden gerçek duruşun anti-kapitalist ilke olduğu savunarak da, Ulusal kurtuluşçu Kürt hareketleri içinde “anti-kapitalist” ilkeyle hareket eden tek örgüt durumundaydı. Kürdistan devriminin niteliği “**anti-kapitalist**” olarak belirleniyor; ulusal ve toplumsal kurtuluşun iç içe olduğu belirlenerek devrimin sürekli ve kesintisiz olduğu kabul ediliyordu. Kürt ulusunun özgürlü ve Kürdistan ülkesinin bağımsızlığı toplumsal kurtuluş mücadelesinin “bir görevi” olarak saptanmıştı.

Bu çizgisiyle radikal sol bir eksene oturan Rizgarî bu yanıla “Troçkist” olmakla; “Bağımsız birleşik ve sosyalist Kürdistan”ı acil siyasi talepler olarak alan anti-sömürgeci ilkesi nedeniyle de “Kürt milliyetçisi” olmakla “suç”lanıyordu.

Stalin ve 3. Enternasyonal pratiğinin eleştirisi; Faşizm ve dünya devrimi tahlillerinde Troçki’nin referans alınması, egemen solun kolayca “afaroz” edebildiği alanlarda tutum alınabildiğinin örnekleri. Sosyalist inşa deneyimlerinin, devrimci pratiklerin tümünün eleştirel bir anlayışla tartışılması o günler için oldukça radikal bir tavidir. Egemen olan Sovyet ve anti sovyet kutuplardan birinin tezlerini bağnazca bağlanmak, Marks, Lenin, Stalin ve ya Mao adına ne yapılmışsa fanatikçe savunmaktı.

Rizgarî’nin Marksist ideolojinin sahiplenilmesi konusundaki bu özgür ve özgün tavrı, sonraki yıllarda Türk ve Kürt solunda, özellikle Doğu Blokunun [Reel sosyalizmin] çökmesinin ardından görülen siyasal-ideolojik kırılmaların etkisinden görece daha az etkilenmesine yaradı.

Ne var ki ancak örgütlü işçi sınıfı hareketine dayanarak ilerleyebilecek olan anti-kapitalist bir siyasi örgütlenmeyi öngören Rizgarî; ağırlıklı olarak köylülük,

kasaba esnafı ve metropol varoşlarındaki kent yoksullarından oluşan ulusal hareketin kitle tabanı karşısında çok daha nesnel bir kırılmayla yüz yüze kaldı. Kendisini “sınıf intiharından geçmiş öncü sosyalist kadrolar” açısından bile oldukça sorunlu olan bir proleter devrimci misyonun bambaşka siyasal eğilim ve kültürel özellikler taşıyan bir kitle tabanı üzerine oturtulmaya çalışılması başlı başına bir açmaz oluşturmaktaydı. Dolayısıyla sosyalizm sorunları karşısında ideolojik bağnazlıktan uzak durmuş olmasının, bu pratik zorunluluk karşısında fazla bir yardımı olmadı.

Sosyal ve ulusal kurtuluşun birbirine bağlı tek bir süreç olarak ele alınması, devrim öngörüsünün eksiksiz olarak bu düzlemde yürüyeceği anlamına gelmez. Kürdistan devriminin ulusal karakteri itibariyle bile sistemin rasyonelleri dışında duran ve onu zorlayan anti-sömürgeci ve enternasyonalist [Ortadoğunun statükolarını sarsacak olan] bir karaktere sahip olması; devrimci öznenin ve politik aktörlerin tutumlarının otomatik olarak buna uyumlu olduğu anlamına gelmez. Nitekim hem kadrolar bakımından hem de sınıf temeli bakımından ters eğilimler barındırması rağmen bu ikameci zorlama çatışma ve ayrışmaları da kaçınılmaz kıldı.

Bunun somut yansıması “Nasıl bir örgüt?” sorusuna halen, 1990’lı yıllarda bile halen uygun bir cevap bulunamamasıyla kendini gösterir. “Sınıf partisi” mi, “Kitle partisi” mi? Yoksa her ikisini iç içe barındıran bir “Parti önderliğinde Cephe modeli” mi? Geleneksel sol ve ya ulusal örgütlenmelerden farklı bir yol veya tarz bulabilmek mümkün müydü?

Rizgarî hareketi 12 Eylül Cuntasını siyasal terörüyle cezaevlerinde, sürgünde veya tutunabildiği kısıtlı alanlarda varlığını sürdürmeye çalıştığı 10 yıl boyunca, “Dünya proletaryasının öncü müfrezesi olarak Kürdistan’ın dört parçasında tek ve merkezi proletarya partisi olarak örgütlenme” perspektifiyle hareket etti. Kürdistan Komünist Partisi’ni inşa etmeyi hedefleyen “Örgütlenme planı ve programı” bu temeldeki çalışmanın somut ürünleridir. Hatta Cuntaya ön gelen günlerde ideolojik bir birlik ve netlik sağlanabilmesi için kadrolar arasında yaygın olarak “**Marksizmi öğrenelim kampanyası**” yürütülmekteydi.

Rizgarî, örgütlenme perspektifini tamamen “sınıf eksenli proletarya partisi” üzerine oturtmasına, arka planda Kürdistan Komünist Partisi İnşa Örgütü yürütülmesine rağmen, legal planda adeta utangaç biçimde parti adının kullanılmaktan kaçınılması ilginç bir paradoks oluşturur. Bu duruşun, örgütlenme modeli konusunda önder kadrolardaki kararsızlığın ya da farklı tutumların bulunmasının bir tezahürü olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Nitekim iç tartışmalarda bir siyasi yapının kendi kendisini “sınıf partisi” ilan etmesinin, sınıfa ait görev ve yükümlülükleri “üstlenmesi”nin “ikameci-bürokratik” bir anlayış olacağından hareketle, mevcut yapının bir “geçiş süreci” yaşaması düşünülmüştü. Bu geçiş süreci ise bölgelerdeki kendiliğinden ya da iradi olarak oluşmuş mevcut bütün legal yada illegal birimlerin faaliyetlerinin “**Siyasi Kurul**” adı verilen bir üst organ tarafından koordine edildiği, parti inşasına yönlendirildiği bir modelle karşılanıyordu. 12 Eylül cuntasının etkisini en yoğun hissettirdiği günlerde mücadele alanında kalmaya ısrar ederek bir yandan siyasi propoganda ve ajitasyon, teşhir çalışmalarını yürütüp; aynı zamanda da hem ekonomik sorunların çözümü hem de siyasi eylemlere hazırlık babında askeri timlerin oluşturulması; “kamulaştırma” eylemlerine girişilmesi(53) “**Siyasi Kurul**” döneminin; siyasi tasfiyeciliğin geliştiği bir sürece karşı bir siyasi kararlılık örneği göstermektedir.

1985 yılında Rizgarî'nin önder kadroları **Mümtaz Kotan** ve **Ruşen Arslan**'la birlikte '80 dönemi tutuklu kadroların cezalarını bitirerek tahliye olmaları ve Avrupa'ya çıkışlar örgütlenme ile ilgili bir tavır değişikliğini daha gündeme getirdi. 1982-86 yıllarında Avrupa'da bir araya gelen merkez kadrolarda örgütlenmeye bakış açısındaki değişik eğilimler de ortaya çıkmıştır. Günün değişen koşulları içinde “Komünist Partisi” ile çıkış yapmanın doğru olmayacağı, “Ulusal Cephe” tipinde bir örgütlenmeye geçiş yapılması fikri ağırlık kazanır. Bu kararların alınmasında Avrupa'da “sosyalist sol” kimliğiyle Kürdistan adına diplomasi yapmanın zorlukları; Doğu Bloğun'daki çözülme işaretleri; iç ve dış sosyalist hareketlerdeki yenilgi ve prestij kaybının da önemli rolü olduğu söylenebilir.

12 Eylül sürecinden geçen bütün yapılarda olduğu gibi geçmişin muhasebesinin,

özeleştirisinin yapılmasında da kimi ayrılıklar, kırılmalar yaşansa da Komünist Parti çalışmalarının yanı sıra bir kitle örgütü olarak tasarlanan “**Rêxistina Rizgarîya Kurdistan**”nın [Kürdistan Kurtuluş Örgütü] (1987) kurularak öne çıkarılmasında görüş birliğine varılmıştı.

Temsili düzeyde artık hiçbir açılımı yapılmayan ve neredeyse utangaçlıkla sessizliğe mahkum edilmiş olan Kürdistan Komünist Partisi örgütlenmesi ile Rêxistina Rizgarî örgütlenmesi bir yıla yakın bir süre bir arada götürülmeye çalışılırken; sınırlı sayıdaki aynı kadrolar üzerinde iki ayrı örgütlenme biçiminin yürütülmesinin “absurd”lüğü, yaşanan tartışma ve iç çatışmalar sonucunda Komünist Parti “dondurularak” sosyalistlerle yurtsever kadroların bileşeni olarak düşünülen ve “sosyalist muhtevalı kitle partisi” olarak tanımlanan “**Partîya Rizgarîya Kurdistan**” (*PRK/Rizgarî*) adını alan örgütlenme modelinde karar kılındı.

1987’de kabul edilip açıklanan Parti Programı “Bağımsız Birleşik Kürdistan” şiarına sahip çıkmakla birlikte artık “dört parçada tek ve merkezi örgüt”, “proletarya partisi” ve “Marksist-Leninist ideoloji” gibi kavramlar kullanılmamakta, önceki açılımların tersine örgütlenmenin “Kuzey parçasından” yükselineceği vurgulanmaktadır.

Komünist Parti’nin tümüyle tasfiye edilmeyip “dondurulması” gibi ilginç bir çözüm yolu bulunmasının gerekçesi olarak halen cezaevlerinde ve alanlarda bulunan sosyalist nitelikli yoldaşların tepkisi gösterilmektedir. Merkezde yapılan örgütlenme modeli değişikliğinin “aşağı doğru” kadrolara benimsetilmesinde beklenildiği gibi birçok sorun yaşanacaktır.

Program ve tüzüklerde yapılan değişiklikler, ne örgütlenme ve ne de siyasi bunalımın aşılmasına yeterli olmadı. Bu değişim cezaevleri ve Türkiye’deki kadroların önemli bir bölümü tarafından “geri dönüş” ve “sağ tasfiyecilik” olarak nitelendirildi. Tam da Doğu Bloğunun dağıldığı ve 1. Körfez Savaşının patlak verdiği 90’lı yılların başlarında derinleşen bu tartışma, ideolojik kırılmaları, çatışmaları da derinleştirdi.

Bu koşullarda 1991 yılında toplanan 1. Parti konferansı yeniden yol ayrılıkları ve bölünmelere sahne oldu. Konferansın en belirgin özelliği Rizgarî'nin teorik beyni sayılan ve radikal sosyalist bir çizgiyi temsil eden Orhan Kotan'ın "**Büyük Kararlar İçin Küçük Düşünceler**" başlığıyla hazırladığı yeni manifesto idi. Buna göre Marksizm-Leninizmden de, sosyalist öngörülerden, illegal ve silahlı örgütlenme modellerinden de vazgeçilmesi önerildiği gibi; Bağımsız Birleşik Kürdistan tezinin de hiçbir realitesi olmadığı; TC sınırları içinde Kürt kimliğinin anayasal çerçevede tanınması talebiyle Türkiye'deki demokratikleşme sürecine legal araçlarla destek verilmesi çağrısı yapıyordu. Özal döneminde yapılmakta olan açılımlarla Yeni Dünya Düzeni'nin yarattığı dünya dengeleri içinde legal çalışmanın önünün tümüyle açıldığını savunuyordu.

Bu çıkış öngörüleceği gibi büyük bir gürültü kopardı ve aslında; siyaset yapma alışkanlıkları, güven bunalımı, kişisel çatışmalar, yolsuzluk ve kariyer hesaplaşmalarından kaynaklanan daha derindeki sorunların gölgede kalmasına neden oldu. Nitekim Konferansta ayrılma kararı veren grup aslında çok daha farklı düşünmekte ve Rizgarî, Ala Rizgarî benzeri örgütlerin içinde yer alacağı bir ulusal demokratik cephe örgütlenmesi yapılmasının yollarını aramaktaydı. Zaten bu arayışın bir sonucu olarak **Hevgirtın(54)** adlı bir örgüt kurulduysa da istenilen hedeflere ulaşamadı.

Beri yandan 1. Parti Konferansı, sosyalist ideallere ve ulusal kurtuluş konseptine bağlılığını vurgulayıp; Parti Program ve tüzüğünde bir dizi değişimleri karar altına alsa da; pratik çalışmalar, aysbergin su üzerinde görülmeyen büyük gövdesinin yarattığı engellere takılmaktan kurtulamadı.

Türkiye ve Kürdistan'da düşük yoğunluklu özel savaş konseptinin toplumu hızla sarıp sarmaladığı; siyasi cinayetler; köy ve kasabaların yakılıp boşaltılması; iç darbeler, polis operasyonları ile belirlenen 90'lı yıllar boyunca; Rizgarî kadroları bir yandan kendi alanlarındaki çalışmaları yükseltmeye çalışırken, bir yandan da örgüt sorunlarının ayaklarını durmadan aşağıya çektiği bir iç çatışma süreci yaşamaktan kurtulamadılar.

“Siyasi çalışma bütün çalışmaların can damarıdır” şiarına naif biçimde sarılarak, özverili bir tempo tutturmaya çalışan kadrolar, ikide bir ayaklarına dolanan, onların gah polis operasyonları karşısında açıkta kalmaları, gah siyasi çalışmaların gelişmesine karşılık iç çatışma ve çelişmelerin daha büyük bir enerjiyi sömürmesi karşısında; sorunun kaynaklarına inmeye çalıştılar. Burada görülen şey aslında bütün dejenere yapısıyla eski tarz siyaset yapma alışkanlıkları ile, illegal biçimler, gizemler arkasında kendini gizleyen bir “şeflik” anlayışının; komplocu bir tarzın varlığıydı.

Bu durum “örgütsel yenilenme ve atılım” başlığında, hem siyaset ahlakı, hem çalışma yöntemleri hem de örgütlenme biçimleri üzerinde daha derinlikli bir felsefi tartışmayı da beraberinde getirdi.

Ne var ki lider eksenli örgütlenme tarzının reddedilmesi, siyasal öngörülere uygun bir örgütlenme aygıtının yaratılması için sihirli bir formül olmaktan uzaktı. Çünkü kadroların alışkanlıkları, eğilimleri ve artık kökleşmiş siyaset yapma biçimleri her “**Yenilenme**” girişimini trajik bir “**Yinelenme**”ye mahkum etme riski taşımaktadır.

PRK/Rizgarî bugün az sayıdaki kadrolar üzerinde de olsa var olma iddiasını sürdürmektedir. Çok daha büyük bir kısmı ise 70’li yıllardan bu yana “Rizgarî geleneği diyebileceğimiz eleştirici, özgürlükçü, bağımsızlıkçı ve sosyalist özelliklerini ve özgünlüklerini bağımsız politik şahsiyetler olarak ya da farklı örgütsel yapılarda sürdürüyorlar.

Rizgarî’nin uğradığı bu daralma ve eliminasyon, aslında genel olarak 70’li yıllardan gelen pek çok yapı için üç aşağı beş yukarı benzer biçimlerde ilerlemiştir. Kişisel tutumların ya da zaafpların olumlu olumsuz etkileri olduğu kuşkusuzdur. Buna karşın her özgün durumun bunların bile ortak bir yanları ve temellendirebileceğimiz toplumsal arka planları olacağı muhakkaktır.

Kuşkusuz yazılıp tartışılabilir, ayrıntılandırılabilir pek çok konu ver.

Ben bu deneme çerçevesinde kişisel bir tartışmaya girmekten çok hepimizin içinde yer aldığı o büyük resmin içerisinde, Rizgarî hareketinin izlediği yol ve karşılaştığı sorunları genel olarak işaret edip anlamlandırmaya çalıştım.

Sonuç olarak

Rizgarî'nin örgütsel olarak bir kimlik bunalımı, bir kararsızlık içinde kalarak zemin kaybettiği söylenebilir.

İdeoloji, kendini besleyecek bir pratikle birlikte geliştirilemediği için, ideolojik inşa denilen süreç konformist tartışmalar yürüten, görece seçkinci bir kadro tipi yarattı. Teorik ve ideolojik olarak oldukça yetkin olduğunu düşünen bu kadrolar, diğer Kürdistanlı grupların pratiğini "Kötü bir senaryodan iyi film çıkmaz" diyerek küçümseme eğilimindeydi. "Senaryo iyiye film de mutlaka iyi olacaktır" yargısının yanlışlığı bir yana, onu bir türlü filme dönüştüremeyen hareket; elinde gayet iyi olduğuna inandığı kendi senaryosu (ideoloji ve program) ile kala kalmıştı. Çünkü siyasetin aktörleri de rolleri de süreç içinde iyi ya da kötü kendi yollarını bulmuştu. Kötü yönetmenlerin iyi eleştirmenler olarak ciddiye alınması ise oldukça zor olacaktı.

Siyasal hedeflere ve toplumsal ihtiyaçlara uygun bir örgütlenme yaratılamayışı ve bu alanda gösterilen çeşitli kararsızlıklar; seçkinci siyaset tarzının kendine uygun lider eksenli bürokratik örgütlenme tarzının yerleşip kurumlaşmasına yol açtı.

İster ulusal, ister sınıfsal, isterse dini, hangi ideolojik kılıfı kuşanırsa kuşansın bütün bürokratik mekanizmalar sonuçta sadece kendileri için vardır. Kendilerini doğuran amaçlar, paradigmlar değiştiği halde bile kendilerine yeni paradigmlar ihdas ederek var olmaya devam ederler. Ve yine bilinen bir şey, bir yerde bir ilke, bir ideoloji veya bir adam tartışılmaz, dokunulamaz, bir tabu haline getiriliyorsa, burada esas olarak bundan çıkarılabilecek umut bir kastın varlığı söz konusudur.

İç dinamikleri parçalanmış bir ulusun, kurtuluş mücadelesi için tercih edebileceği çok değişik örgütlenme biçimleri yoktur. Daha doğar doğmaz illegal olmak zorunda kalır: yasa dışıdır ve katı gizlilik kuralları, “iyi niyetli” tüm söylemlere rağmen açıklık, demokrasi ve dolayısıyla denetlenebilir olma imkanlarını ortadan kaldırır... Düşmanın öldürücü darbelerine karşı örülmek zorunda olunan bu zırh, bir süre sonra içindekilerin de ölümüne yol açar!! Düşmana karşı meşrulaşan bütün gizlilik önlemleri, aynı zamanda yaptıklarından sorumsuz ve denetlenemez bir bürokratik kastın kendisini korumasına, gizlemesine de yarar.

Şiddetle belirlenen bir mücadele ortamı en barışçıl örgütlerde bile şiddetin meşrulaşmasına, kanıksanmasına yol açabilir. Silahlı mücadeleye karar veren örgütlerde ise bir süre sonra silahın dilinin siyasete, örgüte egemen olması kaçınılmazdır. Gerilla mücadelesi sömürgecilerin zorbalığına karşı toplumun özgürleşmesinin kapılarını açar; özgürlük mevzileri oluşturur. Ne var ki bir yandan da silahın yalnız düşmanı caydırmakla kalmayıp, siyasal rakipleri ve iç itirazları da caydırdığı anlaşılınca iç düşmanlar çoğalmaya başlar, hamaset artar. Bütün iç isyanlar, itirazlar en kolay yoldan bastırılmaya çalışılır.

Akıldan çok duyguyu örgütleyen bir tarikat anlayışı esas olmaya başladığında İdeolojilerin meşrulaştırıcı, acıyı hafifletici ve katlanabilir hale getiren söylemleri öne çıkar. Sloganlar, analitik düşüncenin yerini aldığı tartışma ve araştırma değil, ezbere öğrenilmiş formüllerin tekrarlanması söz konusudur artık.

Bürokratik örgütlenmeler için “merkez” ve “otorite” kavramları kutsaldır. Geniş taban piramidin tepesini taşımak için vardır. Ulus veya sınıf iradesini “Parti”ye, parti kadrolara, kadrolar “önderliğe” devreder. Hepsi birbirinin yerine ikame olur. “Yoldaş Öcalan”ın “Başkan Apo” haline gelmesi, “güneşimiz” denmesi, modern zamanların peygamberi gibi nitelenmesi böyle bir sürecin sonucudur.

Güçlü merkezi yapılar ve lider eksenli örgütlenmeler zayıf insanlara ihtiyaç duymuştur. Bireysel zayıflığın ürünü olarak gelişen “Tek Adam” örgütleri, bu kez de güçlenen bireyleri zayıflatmaya çalışır.

Otoriter örgütlenmelerin zayıf kişilere ihtiyacı olduğu gibi tersi de doğrudur: toplumlar zayıflayıp güçsüzleştikçe, güçlü lider ve otorite isteği de artar. Sömürge insanı zayıftır, donanımsızdır. Kaba bir güçle ezildiği için ya o güce istemeden boyun eğmek ya da başka bir karşı-güce sığınmak durumundadır. Büyük toplumsal sarsıntılardan geçen toplumlarda da güçlü bir otorite isteği doğması nedensiz değildir: Çöküntü altında kalan toplumların can havliyle ayetlere, sloganlara, şeflere sarılmasının sosyal psikolojik temelleri vardır. Dünyada yaşanan büyük küresel krizler hemen her toplumda diktatörler, totaliter ideolojiler, baskıcı rejimler doğurmuştur. Bunun geri ya da ileri, feodal ya da kapitalist toplum ve kültür yapısıyla da ilgisi yoktur.

Kürdistan'daki siyasal örgütlenme biçimlerinin karizmatik liderlere dayanan, monolitik bir biçimde gelişmesini de böyle tanımlayabiliriz. Geleneksel aşiretçi ilişkiler olduğu gibi, uluslararası sosyalist hareketten ithal edilen örgütlenme modelleri de lider eksenli ve merkezizettir. Kürdistan'da sadece aşiret ve şeyh-mürüt ilişkilerini yaşamış olan kır yoksulu bir taban üzerine, aydın politik kadroların Stalinist yorumuyla Bolşevik örgütlenmenin oturtulduğunu ve aynı zamanda da sömürgecilerin Kemalist ve Baasçı Jakobenezme de özendiklerini düşünürsek, örgütlenmelerin bir noktadan sonra toplumsal enerji karşısında neden ön açıcı değil tıkkayıcı bir baraj haline geldiklerini anlamak da kolaylaşmaktadır.

Kürdistan'da elan mevcut olan siyasal örgüt ve liderlerin çizgilerinde önemli farklılıklar olmasına rağmen gerek beslendikleri ideolojik kaynaklar ve referanslar açısından, gerekse siyaset ve örgüt kültürü açısından birbirlerine aşırı derecede benziyorlar.

Eylemin gerekliliği ile olanaksızlığı arasında sıkışan kadrolar, her halde var olan durumu rasyonelleştirmek yerine çıkış yollarını aramaya, denemeye devam etmek zorundalar.

Haziran 2010

Dipnotlar:

1.) Kürtçe, [Kurmanci] "KurtuluŖ" anlamına gelmektedir.

2.) **PRK - rizgarî**; "Partiya Rizgarîya Kurdistan = Kürdistan KurtuluŖ Partisi", kısaca "Rizgarî" olarak anılmaktadır.

3.) "Bavê Kurdan = Kürtlerin babası

4.) Bilenen ilk Kürt örgütlenmesi Osmanlı İmparatorluğunda, 1908 yılında Ŗeyh Abdülkadir ve Emin Bedirhan Beyler tarafından kurulan "Kürd Teavün ve Terakki Cemiyeti"dir. Cemiyet Kürt toplumunun eğitim, öğrenim ve toplumsal geliŖmesi için çabayı esas almaktaydı. 1918 yılında baŖkent İstanbul'da Kürt aydın ve önde gelen Ŗahsiyetleri tarafından kurulmuŖ olan "Kürdistan Teali Cemiyeti" ise politik amaçları olan bir cemiyettir. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde Kürtler için özyönetim haklarını savunmaktaydı. Cemiyetin baŖkanı aynı zamanda Osmanlı Ayan yesi olan Seyit Abdülkadir'dir.

5.) Koçgiri Halk Hareketi, Komal Yayınları, 1976, Ankara.

6.) Hasretyan, M. A.- Ahmad, K. M.- Cıwan, M.; *1925 Kürt Ayaklanması (Ŗeyh Sait Hareketi)*; Jna N Yayınları, Uppsala, Sweden 1985.

7.) Gündoğan, Cemil; *1924 BeytŖsebab İsyanı ve Ŗeyh Sait Ayaklanmasına Etkileri*", Komal Yayınları, İstanbul 1994.

8.) Bruinessen, Martin Van, *Ŗeyh Sait Ayaklanması'nın Dinsel ve Etnik Nedenleri*, ev. Levent Kafadar, Birikim, 32, Aralık 1991.

9.) Kahraman, Ahmet; *Kürt İsyânları, (Tedip ve Tenkil)*, Mezopotamya Yayınları, 2001, Köln.

10.) Xoybûn - (Ciwata Serxwebuna Kurd), 1927 yılında Lübnan'da Sınır ötesine çekilmiş olan Azadi Cemiyeti üyeleri ve diğer parçalardaki önde gelen şahsiyetlerle birlikte kuruldu. Kürdistan'ın bağımsızlığını, parçalarda ortak mücadeleyi ve Ermeni hareketiyle dayanışmayı esas alan örgüt, Ağrı bölgesinde geniş çaplı bir ulusal hareket örgütlemeye çalıştı.

11.) Nuri, İhsan; *Ağrı Dağı İsyanı*; Med Yay., İstanbul, 1992.

12.) Kahraman, Ahmet; 2001.

13.) Beşikçi, İsmail; *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi*, Belge, İstanbul, 1990.

14.) KOMELA (Komeleyê Jiyanêwê Kurdistan / Kürdistan Diriliş Topluluğu), 16 Ağustos 1943'te İran yönetimi altında bulunan Mahabad'da kuruldu.

15.) Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopi); *Doza Kurdistan* (Kürdistan Davası), Beyrut, 1969,-1989, Kürdistan Press, Stockholm.

16.) PDK / Partîya Demokrata Kurdistan a Irak - PDK-I (*Kürdistan Demokrat Partisi - Irak*) 1946 yılında kurulan PDK, aşiret milislerine dayalı bir silahlı örgütlenmesi de [*Peşmerge birlikleri*] bulunan güçlü bir siyasi partidir. "Irak'a demokrasi, Kürdistan'a otonomi" şiarıyla mücadele yürütmüştür. 22 Ocak 1946'da Mahabad Cumhuriyeti kurulunca Irak-İran Kürtlerinin birlik düşüncesi güçlendirilmiş ve Rizgarî ve diğer milliyetçi gruplarının da katılımıyla 16 Ağustos 1946'da Kürdistan Demokrat Partisi-Irak kurulmuş ve genel sekreterliğine Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nde başkomutanlık görevi yapan Mela

Mustafa Barzani seçildi.PDK'de önemli dağılma ve iç çatışmalar çıktığı bu dönemde Talabani önderliğindeki grup ayrı bir parti kurdu. Mustafa Barzani'nin ölümünden sonra Partinin yönetimini oğulları Mesud ve İdris Barzani birlikte yürüttüler. Mesud Barzani halen hem PDK'nin hem de Irak Kürdistanı Bölgesel Yönetiminin başkanlığını yürütmektedir.

17.) David McDowall: A Modern History of the Kurds, London 1996.

18.) YNK / Yekîtiya Niştimanîya Kurdistan - YNK [Kürdistan Yurtseverler Birliği - KYB) 1975 yılında Barzani önderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi'nden kopan ve daha sosyalist bir çizgi izleme eğilimindeki kadrolar tarafından kurulan bir Kürt partisidir. YNK'nin liderliğini, şu anda Irak Devlet Başkanlığı görevini yürüten Celal Talabani yapmaktadır. PDK ve YNK, *Peşmerge* adı verilen silahlı örgütlenmeleri bulunan iki rakip Kürt örgütü olarak uzun yıllar Irak Merkezi yönetimine karşı gerilla savaşı verdikleri gibi kendi aralarında da savaştılar. Kürt siyasi literatüründe "*Brakûjî*" adı verilen bu mücadele, 1998 yılında Washington'da ABD'nin arabuluculuğuyla Barzani ve Talabani arasında yapılan bir anlaşma ile son bulmuştur. 2003 yılında Irak'taki BAAS diktatörlüğünün devrilmesinden sonra her iki parti aralarındaki siyasi anlaşmazlıklara son vererek ortak bir Kürt yönetimi oluşturulması konusunda anlaşmışlardır. Her iki parti *Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi* Parlamentosunda çoğunluğu oluşturuyor ve hükümeti paylaşıyorlar. 2009 yılında gerçekleştirilen Irak meclis seçimlerine PDK ve YNK örgütleri ortak liste ile katılarak 53 milletvekili çıkarmışlardır.

19.) "Kardeş kavgası".

20.) 70'li yıllarda Dr. Abdurrahman Qasumlu önderliğinde sosyalist-demokrat bir çizgi izleyen KDP-İ,"*İran'a Demokrasi, Kürdistan'a otonomi*" ilkesiyle İran monarşisine karşı etkili bir silahlı muhalefet yürüttü. 1979 yılında İran'daki Şahlık rejiminin yıkılmasından sonra kısa bir dönem Doğu Kürdistan'da özerk bir yönetim kurmayı başardı ise da Humeyni önderliğindeki İran İslam Cumhuriyeti bölgeyi yeniden ele geçirdi. Abdurrahman Qasumlu ve iki arkadaşı 1989 yılında Viyana'da İran rejiminin ajanlarınca düzenlenen suikast sonucu öldürüldü.

Ardından İKDP Genel Sekreterliğine seçilen Dr.Sadık Şerefkendi ve 4 arkadaşı 1992 yılında Berlin’de yine İran ajanları tarafından düzenlenen suikast sonucu hayatlarını kaybettiler.

21.) KOMALA - (Kürt İşçileri Devrimci Örgütü)- İKDP kadar güçlü olmayan Marksist eğilimli bu örgüt sosyalist bir İran devleti içinde Kürt özerkliğini savunur ve rejim muhalifidir.

22.) Naci Kutlay, *49’lar Dosyası*, Fırat Yayınları, 1994. 49 kişilik listede yakın dönemde Kürt siyasal hareketinde aktif roller almış pek çok isim yer almaktaydı. Günümüze ilişkin bir çıkarsama yapmak için bu listeye bir göz atmakta fayda vardır: Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Musa Anter, Naci Kutlay, Ali Karahan, Şevket Turan, Yaşar Kaya, Ziya Şerefhanoğlu, Medet Serhat, Örfi Akkoyunlu, Ziya Acar, Canip Yıldırım, Nurettin Yılmaz, Esat Cemiloğlu, Nazmi Balkaş, Şerafettin Elçi, Necati Siyahkan ....

23.) Beşikçi, İsmail; *Doğu Mitingleri’nin Analizi* (1967), Yurt Yayınları, Ankara, 1992.

24.) FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu); çeşitli üniversitelerde örgütlenmiş olan sosyalist öğrenci gençlik kulüpleriydi.

25.) DDKO savunmaları için bkz.: Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası 1, Komal Yayınları, 1975, Ankara.

26.) DDKO savunması ve iddianameye cevap metinlerinde imzası bulunan kişiler: Mümtaz Kotan, Fikret Şahin, İbrahim Güçlü, Yümnü Budak, Nezir Şemmikanlı, Ali Beyköylü, Mahmut Kılınç, Ali Yılmaz Balkaş ve Battal Bate’ydi.

27.) Bu grupta da İhsan Aksoy, Faruk Aras, Ferid Uzun, Nusret Kılıçaslan, Sabri

Çepik, Zeki Kaya, Hasan Acar, İhsan Yavuztürk, Niyazi Dönmez gibi isimler yer almaktadır.

28.)“Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi” davasında, Doğu Perinçek, Gün Zileli, Atıl Ant ve Halil Berktaş’ın imzalarını taşıyan ve Ankara Sıkıyönetim As.Mahkemesine verilen savunma.

29.) Gündoğan, Cemil; Kawa Davası Savunması ve Kürtlerde Siyasi Savunma Geleneği, Vate Yayınları, İstanbul, 2007.

30.) “Ocak Komünü”nde Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü, Yümnü Budak, Yılmaz Balkaş, Mahmut Kılınç, Ali Beyköylü ve Battal Bate gibi DDKO kadrolarının yanı sıra Dr.İsmail Beşikçi, Kazım Baba, Erdal Şenel, Hüseyin Toptaş, Ali Yalçın, Çetin Dayı, Mehmet Uzun ve Recep Maraşlı gibi başka davalardan yargılanan öğretmen ve öğrenciler de yer almaktaydı.

31.) Dr. Sait Kırmızıtoprak’ın bu eserinin *Irak Kürt Halk Hareketi ve Baas Irkçılığı* (Komal, 1975) adıyla sadece Güney Kürdistan’a ilişkin bölümleri yayınlanmıştır.

32.) *Koçgiri Halk Hareketi* (Komal 1976). “Koçgiri Üzerine Birkaç Söz - O günlerden bu yana...” s.14 -15.

33.) *Hedef - Engel Üzerine -Özeleştiri-*, Komal Yayınları 18, Özel Dizi, 1977 Ankara. 1976 yılında Rizgari yayın kurulu oluşuncaya kadar Komal Yayınevinin çıkardığı kitapların önsözleri birer siyasal bildirge niteliğindediydi. Örneğin *Irak Kürt Halk Hareketi ve Baas Irkçılığı* ile *Koçgiri Halk Hareketi*’nin önsözleri başlıca siyasal tezlerin ortaya atıldığı metinlerdi. Bu metinlerin oluşmasında daha sonra Rizgarî Yazı Kurulu’nda yer alan ve almayan birçok kişinin bir biçimde katkıları bulunsa da Orhan Kotan tarafından kaleme alınmışlardı, onun üslubunu, düşünce sistematliğini taşırlar. “Hedef-Engel” meselesi üzerine verilen özeleştiri kararı,

Rizgarî Yazı Kurulunun bir “ideolojik üretim merkezi” haline gelmesiyle birlikte, siyasi hareket açısından adeta “resmi görüş” haline gelen bu tip belirlemelere müdahale edilmesinin bir örneği oluşturur. Bir bakıma düşünsel üretim süreci böylelikle kolektifleştirilmiş olmaktadır.

34.) *Agy*, s.14-15.

35.) *Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-ekonomik ve Etnik Temeller* kitabının yazarı olarak Beşikçi, ilk önceleri Rizgarî yazı kolektifinde yer almasına rağmen, daha sonra düşünsel üretimini bu çevrede ama bağımsız olarak yürüttü. Komal Yayınevi'nin kuruluşuna da aktif olarak katılan Beşikçi, Kürt sorununa ilişkin tezlerini *Bilim Yöntemi, Üniversite Özerkliği ve Demokratik Toplum* ilkeleri açısından bir dizi örnek [Türk Tarih Tezi, Mecburi İskân, Cumhuriyet Halk Fırkası, Tunceli Kanunu ve Dersim Jenosidi gibi] olgular üzerinden incelemekteydi. Bu tezlerinin genel sonuçlarını ise bitmek bilmeyen yargılamalarındaki savunmalarında ve *Devletlerarası Sömürge Kürdistan* kitabında tartıştı. Beşikçi'nin *Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama* başlığı altında dört kitabı Komal'da yayınlandı. Serinin 5. kitabı ve *Devletlerarası Sömürge Kürdistan* kitabı ise Belge yayınlarınca çıkarıldı.

36.) *İşçi Cephesi*, sayı 1 (1980).

37.) Rizgarî Yazı Kurulu'nda Mümtaz Kotan, Orhan Kotan, İbrahim Güçlü, Ruşen Arslan, Hatice Yaşar, İkrâm Delen ve Ali Yılmaz Balkaş gibi isimler yer aldı. İsmail Beşikçi, Fikret Şahin ve Mehmet Uzun ise kısa sürelerle de olsa yazı kurulunda bulunan isimlerdi.

38.) Sait Aydoğmuş, *'Sol', Kürt ve Kürdistan Sorununu Solladı mı? Serisini İlgilendiren Önemli Bir Belge, "Türk Solu ve Bazı Yanlışlar"* başlığı, (1974-75), bak.: <http://www.kurdinfo.com/nivis/sait64.htm>.

39.) *Filistin Faciası!*, Dengê Komal, Özel Broşür No:1, Duisburg 1982.

40.) *Siyasi Program*", PRK (Rizgarî), 1988, s.51; 2. baskı PRK (Rizgarî Yayınları) No 19, 1991.

41.) "Büyük Kararlar İçin Küçük Düşünceler", *PRK/Rizgarî 1. Konferansı, Tutanak ve Belgeler No 2*, Rizgari Basım Yayım Merkezi Yayınları, s.32, Ekim 1991, s.10-50.

42.) *Rizgarî, S.9, "Faşizm"*, s.79.

43.) *Rizgarî, "12 Eylül Darbesinin Anatomisi"*, Dengê Komal, Nr.2, 30 Kasım 1980, Duisburg.

44.) *Agy., "12 Eylül darbesinin Anatomisi"*, s.,72.

45.) 12 Eylül'ün 2. Yıldönümü için ortak platformdan niçin çekildik? Ayrı Dur, Ortak Vur!.. (Dengê Komal, Özel Broşür, s.12, Ağustos 1982, Duisburg.

46.) Rizgarî sürecini değerlendirmeye çalıştığım bu yazı vesilesiyle, cezaevlerinde, sürgünlerde, mücadelenin her alanında özveriyle çalışmış, bedeller ödemiş ve ödemekte olan bütün yoldaşlarımı saygı ve minnetle anmak istiyorum. Benzerlerinden ne duygu olarak, ne de nitelik olarak kesinlikle ayrı olarak düşünmemekle beraber Rizgarî'nin durumuna özel olarak eğilen bu yazı vesilesiyle ; 1978'de ayrılık günlerindeki gerilimin tek talihsiz kurbanı olan **Mürsel Delen**'in; 1979'de Ankara Emniyet Müdürlüğünde işkence ile katledilen **Yaşar Gündoğdu**'nun; 1984 Diyarbakir zindanındaki Ocak direnişinde yaşamını yitiren **Remzi Aytürk**'ün hatıraları önünde saygıyla eğiliyorum.

47.) Bkz: *Diyarbakir Cezaevi Raporu, 1 -2 Rizgarî*, 1988 -1989, Rizgarî Basım Yayın Merkezi. PRK/Rizgarî, 1999 yılındaki Kongresinde Cezaevi Raporu “zindanlarda militanca direnişin mahkum edilmeye, teslimiyetçiliğın meşrulaştırılmaya çalışıldığı bir belge” olarak kabul edilip özeleştiri yapma kararı aldı.

48.) Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Öner.

49.) Diyarbakir Cezaevindeki 1984 Ocak direnişinde Necmettin Büyükkaya işkence sonucu, Remzi Aytürk ve Yılmaz Demir intihar eylemleri ile; Orhan Keskin ve Cemal Arat ise ölüm orucunda hayatlarını kaybettiler.

50.) 1980 Diyarbakir Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde görülen Rizgarî-Ala Rizgarî Ana davasında sanık olan Derginin sahipliğini de yapan Ruşen Arslan sorgu aşamasında Derginin amacına ve yayın çizgisine sahip çıkan sözlü bir savunma yapmış; keza Ala Rizgarî davasından Muhlis Erdem, M. Şah Özgül, M.Nuri Arslan ve Süleyman Güney toplu savunma yaparken; Kamil Sümbül yazılı savunmasını mahkemeye sunmuştu.

51.) *Kawa Davası Savunması ve Kürtlerde Siyasi Savunma Geleneği* isimli çalışmasında **Cemil Gündoğan** (Vate, İstanbul, 2007) o süreçte, Mümtaz Kotan ve Ruşen Arslan gibi savunma yapması beklenen önder kadroların Rizgarî'nin örgütlü yapısını savunmaktan geri durmasını eleştirmektedir. Her siyasal duruşun mutlaka bir ideolojik içeriği olacağı açık; buna karşın mutlaka örgütsel bir biçimin olması gerekmeyebilir. Yine de o günlerde parti olarak olmasa bile belli bir örgütsel formasyonu olan Rizgarî'nin bu düzeyini savunmamanın taktik mi yoksa hukuksal kaygılarla mı yapıldığı tartışmaya açıktır.

52.) **Recep Maraşlı**, *Diyarbakir Rizgarî Davasında Siyasi Savunma*, Komal Yayınları, 1989 Duisburg Almanya; 1992 İstanbul. Rizgarî-Ala Rizgarî davasının ikinci grup davasına dahil edilerek İstanbul Metris cezaevinden Diyarbakır'a nakledildiğim 1983 Ağustosunda mahkemeye hem yazılı bir savunma verdim hem

de Eylül duruşmasında okuma fırsatım oldu. 1984 yılında karar duruşması sırasında ölüm orucu nedeniyle hastanede olduğum için ulaştıramadığım son savunmamı ise daha genişçe hazırlayıp Askeri Yargıtay'a gönderebildim. Siyasi savunma yapmaya kendim karar vermekle beraber bunun kişisel bir duruş olmadığını özellikle belirtmem gerek. Birincisi, o günlerde siyasi yapı içindeki konumum nedeniyle bu tavrın zaten temsili bir özelliği vardı. İkincisi, cezaevindeki yoldaşlarla çok zor imkanlarla ancak aylar sonra görüşebildiğimizde de bu öneriyle birlikte zaten savunma yapılması grubun ortak iradesi olarak kabul görmüştü. Hazırlık ve yazım aşaması da kolektif biçimde yürütüldü. Birçok arkadaşın katkısı oldu.

53.) 1982-83 yıllarında İstanbul, Ankara, Adana gibi Türkiye metropollerinde bir dizi kamulaştırma eylemi gerçekleştirerek dikkatleri üzerine toplayan Rizgarî, siyasi polisin örgüt üzerine yoğunlaşması neticesinde; eylemci birimlerle birlikte siyasi kurul üyeleri ve bölge birimleri de operasyona uğrayarak yakalandılar. İstanbul ve Adana Sıkıyönetim mahkemeleri tarafından yargılanarak müebbet hapis cezaları alan **Nesimi Yaman, Sedat Günçekti, Abdurrahim Gümüştekin, Nedim Baran, Ayhan Bingöl ve İbrahim Bingöl** uzun yıllar Malatya, Antep, Bursa gibi çeşitli cezaevlerinde yatarak direnişçi bir çizgiyi temsil ettiler.

54.) Hevgirtin, Konferansta ayrılan Rizgarî merkez kadrolarının yanı sıra, Ala Rizgarî, PSK, KUK, KİP gibi örgütlerden kopan gruplar veya bağımsız politik kişiler tarafından kuruldu. Oluşum 1992 yılında toplanan kongresiyle Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi ile birleşme kararı alarak **PDK/Bakur** adıyla partileşti. Ne var ki PDK/Bakur içinde barındırdığı değişik eğilim ve kadroları ortaklaştırmayı başaramadı ve kısa sürede yeni bölünme ve ayrılıklar kaçınılmaz oldu.